

МУНИЦИПАЛИТЕТ

ИЛИМИЙ-ПОПУЛЯРДУУ ЖУРНАЛ | ОКТЯБРЬ 2016 | № 10 (59) чыгарылышы

Муниципалитет – бул аймактын,
ал жерде жашаган калктын жана ЖӨБ органдарынын үчилтиги

БУЛ САНДА:

Көңүл чордонунда

- Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун децентралдашуусу жана өнүгүүсү: 25 жылдан кийин.....2
- Конституция: саясий системанын туруктуулугун кантип бекемдесе болот? Анын ичинде ЖӨБ деңгээлинде.....6

ЖӨБ кызмат көрсөтүүлөрү

- Суунун сапаты жашоонун сапатын аныктайт.....9

Жарандардын ЖӨБго катышуусу

- Бишкектин заманбап ыргагы: короо маданиятынан китеп окуган Эркиндикке чейин.....13
- Айылды өнүктүрүү “чылбыры” жаштарга тийди: аялдамаларды калыбына келтирүүгө акчаны ... футбол таймашынан утуп алышты.....16

ЖӨБдүн финансысы

- Дем берүүчү үлүштүк гранттар: ким утушта калды?.....19

Коррупцияга каршы опция

- Бюджет айкындуулугунун муниципалдык индексин колдонуу практикасы: муниципалитеттердеги орто аралыктагы жыйынтыктар.....26

Муниципалдык кызмат

- “Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамындагы жаңылыктар.....28
- КРдагы ЖӨБ: Кызыл-Кыядан сереп.....31

ӨСИ жаңылыктары

- Бишкекте аймактарды өнүктүрүүнүн жаңы концепциясын сунушташты.....32
- Кыргызстанда отчеттуулук системасы бар. Бирок толук кандуу иштей албай жатат!.....34

ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун жаңылыктары

- Швейцария элчилиги муниципалитеттер менен ийгиликтүү кызматташуусун белгиледи.....35
- Бурананын жашоочулары бюджетти талкуулоодо эң жигердүү катышуучу болуп калышты жана ... 100 миң сом утуп алышты!.....36
- “Ачык-айкын бюджет үчүн” Альянсы” КҮЖ Чүй облусунда жарандарды бюджеттик процесске тартуу боюнча мыкты бейөкмөт уюм деп табылды.....37
- ЖӨБ органдары компьютердик технологияларды өздөштүрүп жатышат.....38

Негиздөөчү жана басып чыгаруучу

Өнүктүрүү саясат институту (ӨСИ)

Башкы редактор, ӨСИ башкаруучу төрайымы
Надежда Добрецова

Аткаруучу редактор
Лариса Ли

Кыргыз тилиндеги котормонун редактору
Нургүл Жаманкулова

Дизайн жана жасалгалоо
Адиль Абдраимов

Кыргыз тилине которгон
Зейнеп Алтымышова

Журнал автордук макалаларды кабыл алат жана муниципалитеттерге даректелген акысыз жарнактарды жайгаштырат.

Журнал акысыз таркатылат, бирок ӨСИ акы төлөп жазылууну уюштуруу укугуна ээ. Журналдагы макалалар

басып чыгаруучу тараптын жана анын өнөктөштөрүнүн көз карашын сөзсүз эле чагылдырбайт. Макаланын мазмуну үчүн жоопкерчилик авторлорго жүктөлөт.

Бардык суроолор боюнча төмөнкү даректер аркылуу кайрылыңыздар:
почта – Кыргыз Республикасы, 720001, Бишкек ш., Үмөталиев көч., 108, Өнүктүрүү саясат институту, «Муниципалитет» журналынын редакциясы;

электрондук – office@dpi.kg
nadya.dobretsova@gmail.com

Телефондор: (0312) 97-65-30
(31,32,33,34)

Факс: (0312) 97-65-29

Журналда Өнүктүрүү саясат институтунун кызматкерлери тарткан жана Интернеттен алынган сүрөттөр пайдаланылды.

Массалык маалымат каражаттарын каттоо жөнүндө күбөлүктүн каттоо номери 1785.

ISBN 1694-7053

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун децентралдашуусу жана өнүгүүсү: 25 жылдан кийин

2016-жылдын октябрь айынын акыркы жекшембисинде Кыргыз Республикасы маанилүү окуяны белгиледи – жергиликтүү өз алдынча башкаруунун жаңы тарыхынын 25 жылдык мааракеси өттү. Өнүктүрүү саясат институту жана “Муниципалитет” журналы өлкөнүн бардык жарандарын бул маанилүү дата менен куттуктайт. Өзгөчө куттук сөздөр жергиликтүү формалдуу жана бейформал лидерлердин – ЖӨБ органдарынын жетекчилеринин жана кызматкерлеринин, жергиликтүү кеңештердин депутаттарынын жана жигердүү жарандардын дарегине айтылышы керек. Мына ушулар жумшаган күчаракеттин арты менен Кыргызстан демократия жана адам өнүгүүсү чөйрөсүндө аймактык лидерге айланды. Жергиликтүү жамааттар ЖӨБ органдары менен биргеликте көз карандысыз кыргызстандык мамлекеттин негизин түптөп, канткенде жамааттардын эрки жана күчү менен инфраструктура менен маданиятты, салттар менен прогрессти сактап ка-



лып, өнүктүрсө болорун бүткүл дүйнө жүзүнө көрсөтүштү.

Мааракеге байланыштуу бүгүнкү күнгө чейин чечилбей келаткан толгон токой көйгөйлөр тууралуу сөз кылгыбыз келген жок. Бирок көйгөйлөрдүн массиви менен катар, ЖӨБдүн жаңыча өнүгүү тарыхында талашсыз жетишкендиктер да бар. Ошол жетишкендиктер менен сыймыктанып, эстей жүрүү зарыл. Окурмандын эсине салуу үчүн, биз адамзаттык өнүгүү тууралуу докладдан үзүндүлөрдү келтирүүнү туура таптык. Бул доклад жергиликтүү өз алдынча башкарууга арналып, 2012-жылы басып чыгарылган. Үзүндүнүн тексти туура беш жыл мурда – 2011-жылдын күз мезгилинде жазылган. Бирок ошол алты жылдан бери өз актуалдуулугун жоготкон жок. Атүгүл бул тексти алты жылдан кийин кайра окуп жатып, докладдын авторлору тандап алган багыт жана аналитикалык мамиле туура болгонун түшүнөсүң.

Надежда ДОБРЕЦОВА, Өнүктүрүү саясат институтунун башкаруу төрайымы, “Муниципалитет” журналынын башкы редактору, докладдын автордук тобунун жетекчиси

Үзүндүнүн текстин Надежда ДОБРЕЦОВАНЫН редакция алдында курамы Анарбек ИСМАИЛОВ, Төлөбек ӨМҮРАЛИЕВ, Сабина ГРАДВАЛЬ, Бекболот БЕКИЕВ, Улара НАРУСБАЕВА, Зульфия КӨЧӨРБАЕВАДАН турган автордук топ жазган.

Докладдын текстин кыргыз, орус жана англис тилдеринде толугу менен ӨСИ сайтынан окусаңыз болот. Дареги: <http://www.dpi.kg/ru/activities/nat-report-lsg/>

Кыргыз республикасындагы жергиликтүү өз алдынча башкаруунун жыйырма жылдык тарыхынан ала турган эң негизги сабак төмөнкүдөй: мамлекет кедей ресурстары жана анын өнүгүүдөгү муктаждыктарын чыгарып таштоо менен, бул процессти көзөмөлдөөнү төмөндөн жогору карай жүргүзүүгө азгырылышы мүмкүн. Мамлекеттин абстрактуу кызыкчылыктарынын алдында адамдын конкреттүү – жеке, өздүк, жамааттык кызыкчылыктарын мындай кодулоо адамды коомдук келишимдин шарттарын (бул келишимдин негизинде мамлекет жашайт) токтотууну же кайра карап чыгууну калоого аргасыз кылат.

Экинчи сабак: «жогорулардын» саясий эрки жана алар тарабынан жүргүзүлүп жаткан кайра куруулар жер-жерледеги кайра куруулардан алда канча алдыда болсо, адам өзүн алданып калгандай сезет – анын жеке турмушунда эч нерсе өзгөргөн жок. Адам борбордук бийликтин прогрессивдүү алга умтулары менен жергиликтүү бийликтин чабалдыгын, мажүрөөлүгүн ортосундагы айырмачылыкты сезгенде, борбордук бийлик да аны чоң нерселерден да, кичине нерселерден да алдап жаткандай шектене баштайт. Көркөмдөп айтканда Бишкектеги чоңдор өлкөнүн жашоо шарттары жакшырууда деп айтып жатса, ал эми айылда суу мурдагыдай эле жок болсо, өкмөттүн сапаттуу иштеп жаткандыгына жана өлкөдө жалпысынан оңолуу болгондугуна карабастан, айылдын жашоочусу Бишкектин чоңдоруна ишенбей калат.

Үчүнчү сабак: адамдын нааразычылыгынын чектен чыгышына түрткү берген аргасыздык жана келечектин алдында коркунуч, башкача айтканда бактысыздык жана чечилгис маселелер анын кичи мекенинде, шаарында жана айылында, анын көчөсүндө жана үйүндө эмоционалдык жана физикалык ыңгайлуулуктун жоктугу. Борбор тарабынан башкарууну борборлоштуруу аркылуу, бардык деңгээлдеги маселелерди чечүү боюнча ыйгарым укуктарды мамлекеттик бийликтин колунда топтоштуруу аркылуу адамдан ресурстарды, кырдаал менен өзү күрөшүү, өз алдынча жана өзү жоопкерчиликте болуу менен жергиликтүү маанидеги маселелерди, жеке жашоо-тиричилик маселелерин чечүү мүмкүнчүлүктөрүн тартып алуу аракети келечексиз, зыяндуу.

2005-ж. жана 2010-жылдардагы толкундоолор менен мамлекеттин жергиликтүү өз алдынча башкаруу жана аймактык өнүгүүгө карата ыраатсыз, иштей билбеген, бүлүндүргүч саясатынын ортосундагы анык эмес, бирок ушунчалык жөнөкөй жана табигый байланыш стратегиялык маселелерди чечүүгө жоопкерчиликтүү болгон жаңы лидерлерди алардан мурункулардын катасын кайталабашына мажбурлайт.

Кыргызстандагы ЖӨБнын тарыхын шарттуу түрдө, негизги учурлары жергиликтүү өз алдынча башкаруу жөнүндө мыйзам чыгаруучулукта жана башкаруу практикасында ири өзгөрүүлөр болгон

беш этапка бөлсө болот. Бул учурларды изилдеп таанышуу өлкөнүн тигил же бул убакыт аралыгындагы жергиликтүү жамааттардын, өлкө жарандарынын башкаруу функцияларын аткаруу жана өз жашоо шарттарынын деңгээлин жогорулатуудагы ролун баалоо мүмкүнчүлүгүн берет.

- **Биринчи этап (1991-жылдын 19-апрелинен - 1991 жылдын 19-декабрына чейин)** - мамлекеттик бийлик органдарын жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына кайра түзүү (мурда иштеп жаткан төмөнкү звенелор Элдик депутаттар кеңештерине жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары статусуунун берилиши) жана мамлекеттик башкаруунун борбордон эң чоң ажыратылышы.
- **Экинчи этап (1991-жылдын декабры-1997-жыл)-тилкелей мамлекет башкаруунун күчөй башташы, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органдардын бир эле мезгилде мамлекеттештирүү жана бийлик өкүлчүлүгүнөн автономдоштуруу менен «десоветтештирүү»**
- **Үчүнчү этап (1998-2007 - жылдар) - жергиликтүү өз алдынча башкаруу аткаруу органдарынын өз алдынча системасынын пайда болушу жана анын андан ары кеңештерден автономдоштуруу аларга активдүү таасир этүү ишинде жергиликтүү коомдоштуктардын мүчөлөрү үчүн акырындык менен мүмкүнчүлүктөрдүн жогорулашы.**
- **Төртүнчү этап – (2008-2010 - жылдар)- бийликтин бекем борборлоштурушу жана жергиликтүү өз алдынча башкаруунун активдүүлүгүнүн «өчүшү».**
- **Бешинчи этап – (2010-жылдын апрелинен бүгүнкү күнгө чейин) - жергиликтүү өз алдынча башкаруунун кеңири өнүгүшү үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөр.**

ЖӨБдүн Кыргыз Республикасындагы 20-жылдык өнүгүү тарыхы өз алдынча башкаруу системасы (аны менен бирге бүтүндөй мамлекеттик башкаруу системасы) ар дайым өтө тез жана айрым учурларда негизсиз жана иреттүү болбогон өзгөрүүлөргө учурагандыгын көрсөтүп турат. Ар дайым саясий мүнөздө болгон, экономикадагы жана социалдык мамилелердеги өтө курч кризисттик кырдаал шарттарында башкаруучулукту камсыз кылуу – мына ушул улана берген өзгөрүүлөрдүн негизги милдети болгон. Болгон аракеттерди жумшап, керек болсо, чегинен аша, ашыкча борборлоштуруунун эсебинен, ЖӨБ чөйрөсүндөгү реформалардан баш тартып же ЖӨБдүн керектөөлөрүнө эч бир көңүл бурбай, колдогу бийликти сактоо тийиштүү мезгилдерде өлкөнү башкарган адамдардын би-

ринчи кезектеги милдети болгон. Мына ушул милдетти чечүүдө адамзаттык өнүгүүнү камсыз кылуу, жергиликтүү өз алдынча башкаруу системасын өнүктүрүү ж.б. маселелер такыр эле каралган эмес же арткы планда кала берген. Мындай көрүнүш социалдык – экономикалык кырдаал өтө эле оор болуп калган биринчи, экинчи (1991 - 1997 ж.ж.) этаптарга мүнөздүү болгон. Шаарлардын, өзгөчө айыл муниципалитеттеринин тургундары өтө эле жакырланып кеткен. Мамлекет колуна каржы жана уюштуруучулук ресурстарды топтоп, калктын эң эле жөнөкөй экономикалык керектөөлөрүн канааттандыра албаган шарттарда адамзаттык өнүгүү контекстиндеги ЖӨБдүн аспектилери турмушка толук ашыруу жөнүндө сөз кылуу мүмкүн болгон эмес. Бирок ошого карабастан, ЖӨБдүн калыптаныуу жана өнүгүүсүнүн биринчи, экинчи жана үчүнчү этаптарындагы калктын нейтралдуу позициясын, айрым учурларда мамлекеттин бардык демилгелерине карата анын белгилүү бир деңгээлдеги колдоо менен ишенимин белгилеп кетүү зарыл.

Үчүнчү этабында (1997-2007 – ж.ж.) экономика жалпысынан оңолуп, шайлоо процесси демократиялана баштаганда (чакан шаарлардын, шаарчалардын жана айылдардын ЖӨБ башчылары түз шайлоо жолу аркылуу шайлана баштаганда) менчик ээлери (ортонку класс) пайда болуп, жашоо деңгээли көтөрүлүп, калктын эптеп жан сактоо кызыкчылыгы өзүн өзү өнүктүрүү кызыкчылыгына алмашылды. Так ушул мезгилде өз алдынча башкаруунун өнүгүшү үчүн жагымдуу укуктук чөйрөнү түзүп берген мамлекеттин жардамы менен ЖӨБ органдары өздөрүнүн комдоштуктарынын жашоо шарттарына активдүү тасир бере башташты. Бирок 2007–жылы ЖӨБ системасын чыңдоо процесстери бошондоп, жергиликтүү башкаруу мамлекеттеше баштады, бийликти эптеп колдон чыгарбоо шарттарында аддамдын таламдары арткы планда калды. 2010–жылдын саясий окуялары ЖӨБ жана адамзаттык өнүгүүнү колдоого түрткү берген жок. 2012-жылдын жаз мезгили да келип калды, бирок ЖӨБ аркылуу мамлекетти чыңдоо жана аймактарда адамзаттык өнүгүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү боюнча тарыхтагы мүмкүнчүлүк

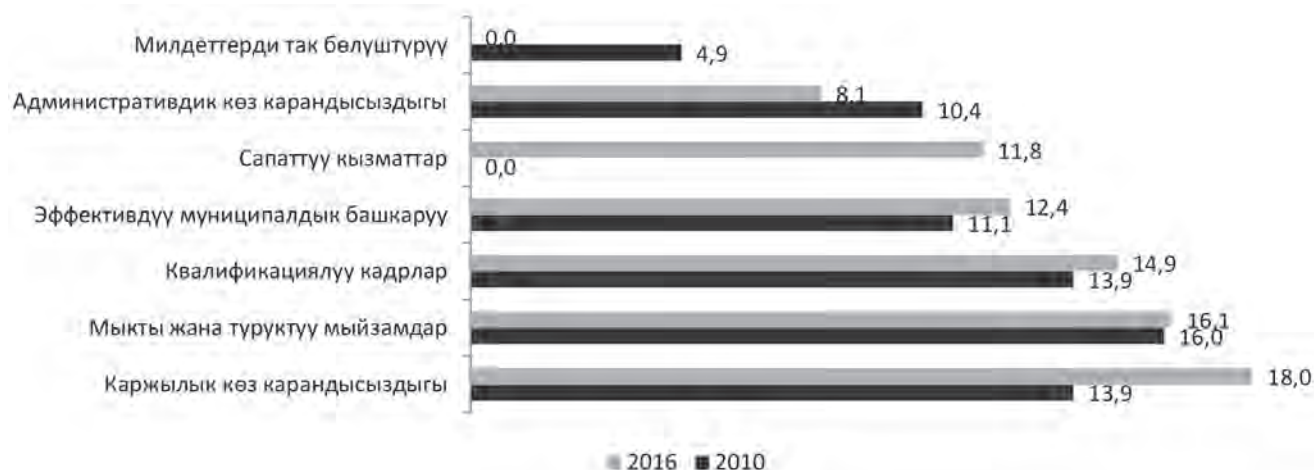
азырынча толугу менен колдонулган жок.

Кыргыз Республикасынын ЖӨБ чөйрөсүн өнүктүрүү жаатындагы эң маанилүү жетишкендиктеринин бири Кыргыз Республикасынын 1993-жылдын 5-майында Конституциясы болгондугу шексиз. Анда «Айылдардын, калктуу конуштардын, шаарлардын, райондордун, облустардын калкынын жергиликтүү мааниге ээ болгон жашоо-турмуш маселелери, мамлекеттик бийлик менен бир катарда иш алып барган жергиликтүү өз алдынча башкаруунун башаттарында чечилет», - деп белгиленүү менен, жергиликтүү өз алдынча башкаруу маселелерине өзүнчө глава бөлүнгөн. Негизги мыйзамдын беш беренесинде Кыргыз Республикасынын 1992-жылдын 4-мартындагы № 749-ХII «Кыргыз Республикасынындагы жергиликтүү өз алдынча башкаруу жана жергиликтүү мамлекеттик администрация жөнүндө» мыйзамында негиз салынган бардык башкы жоболору жана принциптери бекирилген. Ошондон бери жергиликтүү өз алдынча башкаруунун конституциалык статусу шектенүү жараткан эмес жана өз жергиликтүү өз алдынча башкаруу үчүн эң оор мезгилде да (2008-2010-жж.) жергиликтүү өз алдынча башкаруу системасынын бар экендигин жарыялоо туруктуу бойдон калган. Тескерисинче, Конституциянын кийинки редакцияларында (1996, 1998, 2003, 2007, 2010 – жж.) бул статус менчиктин өз алдынча формасы – муниципалдык, муниципалдык кызмат жөнүндө ченемдер менен толукталган.

2030-жылдагы ЖӨБдүн көрүнүшү

Биринчи жолу 2030-жылдагы ЖӨБдүн Көрүнүшү 2011-жылы адамзаттык өнүгүү тууралуу докладды даярдоонун алкагында түзүлгөн. Беш жылдан кийин, 2016-жылы 58 эксперт жана ЖӨБдүн, мамлекеттин өкүлдөрү 2030-жылдагы ЖӨБдүн жаңы Көрүнүшүн түзүшкөн. Эки формулировканы салыштыра келгенде, жергиликтүү өз алдынча башкаруу системасынан күтүүлөр кантип өзгөргөнүн байкоого болот.

Айталы, 2016-жылдагы Көрүнүштө “сапаттуу кызмат көрсөтүүлөр” деген мүнөздөмө пайда болгон.



эффективное+управление
качественные+услуги

улучшение+качества+жизни

прозрачность+подотчетность+доверие
лучшее+и+стабильное+законодательство
административная+независимость

квалифицированные+кадры
финансовая+независимость

2030-жылдагы ЖӨБдүн көрүнүшү

2030-жылдагы ЖӨБ деген эмне?

2030-жылы Кыргыз Республикасында жергиликтүү өз алдынча башкаруу – бул ЖӨБ органдарынын финансы жагынан камсыздалган туруктуу системасы, ал жарандар алдындагы отчеттуулуктун жана айкындуулуктун эсебинен алардын толук ишенимине ээ болот.

2030-жылы ЖӨБ эмнеге жетет?

ЖӨБ органдары сапаттуу кызмат көрсөтүүлөр, эффективдүү жергиликтүү өз алдынча башкаруу жана жергиликтүү экономикалык өнүгүү аркылуу калктын турмушун жакшыртууда ийгиликтерге жетет.

2030-жылга чейин ЖӨБ буга кантип жетет?

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун ийгилиги мыкты жана туруктуу мыйзамдарга, квалификациялуу кадрларга жана административдик өз алдынчалуулукка таянат.

Бул болсо мамлекеттик жана муниципалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн концепциясы мамлекеттик жана муниципалдык кызматчыларды да, жарандарды да түзүүдө терең тамыр жайганын билдирет.

“Функцияларды так ажыратуу” мүнөздөмөсү жоголду. Балким, мамлекеттик ыйгарым укуктарды жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына берүү жөнүндө мыйзам бул маселе акыры чечилет деген үмүттү бергендей.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын финансылык көз карандысыздыгынан күтүүлөр өстү: бул жерде мурдагыдай эле көп көйгөйдү көрүүгө болот. Анткен менен административдик көз карандысыздыктан күтүүлөр төмөндөдү – коом жана бийлик 2030-жылга чейин административдик ыйгарым укуктарды ажыратуу маселелери толугу менен чечилет деп божомолдоо.

Кадрларга, муниципалдык башкарууга, мыйзамдарга карата күтүүлөр ошол деңгээлинде кала берди.



Анарбек ИСМАИЛОВ,
Кыргыз
Республикасынын
Президентинин
Кыргыз
Республикасынын
Жогорку Кеңешиндеги
Ыйгарым укуктуу
өкүлүнүн орун басары -
укуктук жактан камсыз
кылуу бөлүмүнүн
башчысы

Конституция: саясий системанын туруктуулугун кантип бекемдесе болот? Анын ичинде ЖӨБ деңгээлинде

Конституцияга өзгөртүүлөрдү киргизүүнүн тегерегиндеги талкуулар күч алып барууда. Сунушталып жаткан түзөтүүлөрдүн көптөгөн ченемдери кызуу талаш-тартыштарды жаратты. Ушул макалада Конституцияга киргизилип жаткан өзгөртүүлөрдүн өзөгүндөгү айрым идеяларга кыскача токтолуп, аларды жергиликтүү өз алдынча башкарууну өнүктүрүү идеялары менен салыштырып көрөбүз.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу системасын андан ары өнүктүрүү көз карашынан алганда сунушталып жаткан түзөтүүлөрдө кандай кызыктуу нерселерди тапса болот? Конституцияга өзгөртүүлөрдү киргизүүнүн бирден бир себеби, авторлордун баамында, туруктуу жана узак мөөнөттүү парламенттик коалицияларды түзүү жана фракция лидерлеринин “бийлигин” чектөө үчүн шарттарды түзүү зарылчылыгы болуп эсептелет. Бул сөзсүз түрдө өкмөттүн да туруктуу болуусуна алып келет. Бул үчүн парламенттик коалициянын жана мындан улам бийликтин аткаруу бутагынын туруктуулугун бекемдөө максатында мамлекеттик бийликтин бутагынын өз ара аракеттенүү принциптерин тактап алуу маселесин чечип алыш керек.

Жаңы Конституция боюнча алты жылдан берки иштер көрсөткөндөй, айрым тактоолорду киргизген учурда ал мамлекеттик түзүлүштүн тең салмактуулугун бир кыйла жакшы камсыздайт алат.

Мамлекеттин саясий системасындагы туруксуздук Жогорку Кеңеш менен өкмөт ортосундагы өз ара аракеттенүү деңгээли жетишсиз болгону менен шартталган. Биринчи кезекте сөз парламенттик коалицияны күчтөндүрүү зарылчылыгы тууралуу жүрүүдө. Коалициялык көпчүлүк кайсы гана фракциялардан куралбасын, юридикалык жагынан алып караганда, Конституцияда коалицияны турукташтыра турган ченемдердин болбогонунан улам каалаган учурда ыдырап кетет деген коркунуч дайыма бар.

Парламенттик коалицияны бекемдөө

Бул жерде үч маселе бар:

1) Жогорку Кеңештин депутаты императивдик мандат менен байланган эмес (Конституциянын 73-беренесинин 1-бөлүгү). Бул болсо депутаттын өз ыктыяры менен жазылган арызы болмоюнча, эч ким аны мандатынан ажырата албай дегенди

билдирет (Жогорку Кеңештин депутатын чакырты албайт). Бул болсо депутатка фракциянын чечимдерине баш ийбей коюуга, дегеле аны шайлоого көрсөткөн партия алдында да, шайлоочулар алдында да ар түрдүү милдеттенмелерден эркин сезүүгө жол ачат.

2011-2012-жылдары айрым фракция лидерлери Жогорку Кеңештин депутатынын статусу жөнүндө мыйзамга жана “Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө” Мыйзамга депутаттардын “эркиндигин” чектеген ченемдерди киргизүүгө аракет жасашкан. Анткен менен бул демилге башка депутаттарда колдоо тапкан эмес. Кайсы бир маанисинде бул аракет 2015-жылы ийгиликтүү ишке ашты. Бул жылы “Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 65-беренесине өзгөртүү киргизилген. Ага ылайык, талапкер добуш берүүдөн кийин депутаттык мандаттар бөлүштүрүлгөнгө чейин талапкерлердин тизмесинен чыгуу жөнүндө Борбордук шайлоо комиссиясына жазуу жүзүндө арыз менен кайрылууга укуктуу. Борбордук шайлоо комиссиясы аны талапкерлердин тизмесинен чыгарып салуу тууралуу чечим кабыл алат. Бул ченемди айрым саясий партиялардын лидерлери 2015-жылдын октябрь айында өткөн парламенттик шайлоодо колдонушту. Лидерлер бул партиялардын тизмесине кирген талапкерлерден депутаттык мандаттан баш тартуу тууралуу арыздарды шайлоого чейин эле жаздырып алышкан. Андан соң, добуш берүүдөн кийин бул арыздарды БШКга беришкен. Мындай “амалкөй” ыкма менен тизмеден чыгарылган керексиз адамдардын тирешүүсүнүн натыйжасында фракцияларда ажырым ого бетер тереңдеди.

Жогоруда аталган комбинация “Жергиликтүү кеңештердин депутаттарын шайлоо жөнүндө” мыйзамында эле сыналганын айта кетүү керек. 2012-жылдын 3-августунда №149 Мыйзам менен 51-беренеге төмөнкүдөй толуктоо киргизилген:

“Саясий партия тарабынан көрсөтүлгөн талапкерлердин тизмесинде турган талапкер добуш берүүдөн кийин депутаттык мандаттарды бөлүштүргөнгө чейин, тизмедеги талапкердин ордуна (кезектүүлүгүнө) талаптанууну көздөгөн талапкердин макулдугу менен, ошондой эле саясий партиянын жогорку жана

аймактык органдарынын макулдугу менен тиешелүү аймактык шайлоо комиссиясына өзүнүн талапкерлердин тизмесиндеги кезектүүлүгүн өзгөртүү жөнүндө арызы менен кайрылууга укуктуу.

Аймактык шайлоо комиссиясы саясий партия тарабынан көрсөтүлгөн талапкерлердин тизмесинде турган талапкердин арызына жана саясий партиянын жогорку жана аймактык органдарынын тиешелүү чечимдерине ылайык, шайланган талапкердин талапкерлердин тизмесиндеги кезектүүлүгүн өзгөртүү жөнүндө чечим кабыл алат.

Талапкерлердин тизмесинде турган талапкердин кезектүүлүгүн өзгөртүүгө макулдук берүү жөнүндө саясий партиянын жогорку жана аймактык органдарынын чечимдери саясий партиянын уставында белгиленген тартипте кабыл алынат”.

Бул жерде сөз тизмедеги кезектүүлүгүн өзгөртүү тууралуу гана жүргөнү менен, мындан да катаал чечимдерди киргизүү үчүн “өбөлгө” катары өз ролун ойной алды. Партиялардын лидерлеринин басымы алдында мыйзам чыгаруучу 2016-жылдын 21-январындагы №8 “Жергиликтүү кеңештердин депутаттарын шайлоо жөнүндө” Мыйзамга өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Мыйзамды кабыл алды. Бул Мыйзамга ылайык, саясий партия тарабынан көрсөтүлгөн талапкерлердин тизмесинде турган талапкер добуш берүүдөн кийин, депутаттык мандаттар бөлүштүрүлгөнгө чейин талапкерлердин тизмесинен чыгуу жөнүндө тиешелүү аймактык шайлоо комиссиясына арыз менен кайрылууга укуктуу. Тиешелүү аймактык шайлоо комиссиясы аны талапкерлердин тизмесинен чыгарып салуу жөнүндө чечим кабыл алат. Парламенттик шайлоонун соңку этабында орун алган жаңжалдар саясий партиялардын лидерлеринин депутаттардын үстүнөн өз бийлигин бекемдөө аракетине эч таасир тийгизбеген өңдүү.

2) Ошондой эле фракция лидерлери өз мүчөлөрү алдында эч кандай милдеттенмелер менен байланган эмес. Фракциялардын чечимдери көп учурда формалдуу. Фракция чыгарган документтерге жана чечимдерге так талаптар жокко эсе (“Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө” Мыйзамдын 10-11-беренелеринде тигил же бул чечимдерди канча мүчө колдосо көпчүлүк деп эсептелине турганы жөнүндө эрежелер камтылган эмес, алар болгону бул маселелерди фракциянын кароосуна жиберет). Фракция лидерлери кол койгон документтерге фракция мүчөлөрү макул болбогон учурлар аз эмес. Анткен менен бул документтерди Жогорку Кеңеш расмий катары кабыл алат. Фракцияларда чечим кабыл алуунун чыныгы коллегиялдуулугун камсыздай турган кошумча талаптарды “Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө” Мыйзамга киргизүү аракетинен майнап чыкпай келет. Буга депутаттар-фракция мүчөлөрү өздөрү да (анткени бир нерсе болсо алардын пикири эске алынган эмес деп айтып чыгууга мүмкүнчүлүк болот), фракция лидерлери да кызыкдар эмес (себеби, алар фракция атынан чыгуу укугун монополдоштуруп алышкан). Муну

менен фракция лидерлеринин пикирлери фракция мүчөлөрүнүн пикирин алмаштырууда.

3) Фракция лидерлери коалиция алдындагы милдеттенмелери менен жетиштүү деңгээлде байланган эмес.

Фракция лидерлеринин өз фракцияларындагы мүчөлөрдүн пикиринен эркин болушу башка фракциялардын лидерлеринен да эркин болууга түртүп жатат. “Эгерде мен “өзүмдүкүлөрдүн” алдында милдеттүү болбосом, анда эмне үчүн “чоочундар” алдында милдеттүү болушум керек?” деген позицияны байкоого болот.

Көп учурда коалициянын тагдырын фракция эмес, анын лидери жана фракциянын чакан бөлүгү гана чечип коет. Ал эми Конституция боюнча, парламенттик көпчүлүк коалициянын бузулушу өкмөттүн отставкасына алып келет. Өкмөттүн кызматтан кетүүсү болсо мамлекеттин аткаруу бийлигинин тигинен карай бүтүндөй кадрдык өзгөрүүлөргө алып келет. Мындай өзгөрүүлөр маалында аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын иши үзгүлтүккө учурап, мамлекеттик кызмат көрсөтүүлөрдүн сапаты бир кыйла начарлайт. Конституцияга сунушталып жаткан өзгөртүүлөрдүн бири Жогорку Кеңештин фракция лидерлеринин дал ушундай “волонтаризмине” чек коюуга багытталган. Сунушталган нормалардын бирине ылайык, коалициядан чыгуу үчүн фракция өзүнүн тизмелик курамынын бери дегенде үчтөн экисинин добушу менен чечим кабыл алууга тийиш. Ушуну менен бирге ар бир депутаттын жеке жоопкерчилигин камсыздоо максатында бул чечимге добуш берген депутаттын ар бири кол коюп бериши керек деп сунушталып жатат.

Эмне үчүн дал ушул Конституцияны өзгөртүш керек болуп турат?

Тажрыйбалуу окурманда суроо пайда болушу мүмкүн: фракция лидерлеринин бийлигин чектөө жана коалициянын туруктуулугун камсыздоо тууралуу маселелерди башка жол менен – кадимки мыйзамдарды кабыл алуу жана катаал коалициялык макулдашууларды түзүү жолу менен чечүү мүмкүн беле?

Жооп – албетте мүмкүн болчу. Бирок маселени мындай жол менен чечүүгө тоскоол болгон бир катар жагдайлар бар:

1) Саясий маданият жана анын “макулдашуу жөндөмдүүлүгү”, “алган милдеттенмелерди так аткаруу” өңдүү маанилүү элементтери азырынча жалпыга милдеттүү стандарт деңгээлине жете элек. Коалицияны түзүү тууралуу макулдашуулар адатта аткарылбайт, ал эми мындай макулдашууларды аткарганга үчүн саясий жоопкерчилик юридикалык жоопкерчилик менен бекемделген эмес. Конституцияда депутаттын иммунитетти кепилденгендиктен юридикалык жоопкерчилик да мүмкүн болбойт:

- Жогорку Кеңештин депутаты депутаттык ишмердигине байланыштуу айткан ой-пикирлери же Жогорку Кеңештеги добуш берүүнүн жыйынтыкта-

ры үчүн куугунтукка алынышы мүмкүн эмес. (72-берененин 1-бөлүгү);

- Жогорку Кеңештин депутаты императивдик мандатка байланышпайт. Депутатты кайра чакырып алууга жол берилбейт. (73-берененин 1-бөлүгү).

2) Жогорку Кеңештин депутаттарынын өзүн өзү чектегиси келбегендиги. Адам катары бул түшүнүктүү, депутат анын эркиндигин чектеген мыйзам долбоорун эч качан колдоп бербейт. Же керемет күч, болбо-со тыштан катуу басым (Президент же шайлоочулар тарабынан) гана Жогорку Кеңешти ушундай мыйзамды кабыл алууга түртүшү мүмкүн;

3) Мындай мыйзам кандайдыр бир керемет күч менен Жогорку Кеңеште өтүп кетсе да, ал каалаган учурда конституциялык эмес деп таанылышы мүмкүн. Каалаган адам Конституциялык палатага мындай мыйзамды жокко чыгаруу тууралуу талап менен кайрыла алат. Ал эми буга кызыкдарлар өтө көп болот. Алар: фракциялардын лидерлери да, укук коргоочулар да. Депутаттарды чектеген мыйзамды Конституцияга карама-каршы келет деп таануу үчүн Баш мыйзамдын жогоруда аталган беренелери негиз болуп берет. Ошондой эле мамлекет жана анын органдары Конституцияда жана мыйзамдарда аныкталган ыйгарым укуктардын алкагынан чыга алышпайт деген жалпы эреже да буга негиз боло алат (Конституциянын 5-беренесинин 3-бөлүгү). Ал эми Конституция менен депутаттар жана фракциялар үчүн кандайдыр бир чектөөлөр каралбагандыктан, мыйзамдар менен мындай чектөөлөр белгиленбеши керек. Бул логиканы, тилекке каршы Конституциялык палата, ошондой эле юридикалык коомчулуктун басымдуу бөлүгү толугу менен колдойт. Конституциялык палатанын мүчөлөрү жана юридикалык коомчулуктун өкүлдөрү күүлөнгөн либерализм духунда тарбияланып калган жана өзүнүн көз карашын коомго жана элге жигердүү түрдө таңуулап турат. Алар мамлекетти адамдын жана анын укуктарынын “душманы”, коомду жана эркиндикти “тебелеп салууга” умтулган “левиафан” катары көрүшөт. Ушуну менен бирге алар коомчулуктан бир фактыны жашырып келишет: адамдын укуктарын жана эркиндигин күн сайын туш тараптан тытмаланган, тарпы чыккан мамлекет эмес, күчтүү мамлекет гана камсыздай алат.

Ошентип ушул тапта биз, кыргызстандыктар “Кайда барба – Мамайдын көрү” деген учкул сөз менен сүрөттөй ала турган кырдаалда жашап жатабыз. Мындай кырдаалдан чыгуунун жалгыз жолу – Конституцияга өзгөртүүлөрдү киргизүү.

Буга байланыштуу Конституциянын 70-беренесине парламенттик көпчүлүктүн курамынан фракциянын чыгуусун жөнгө салган ченемди киргизүү сунушталат. Коалициядан чыгуу үчүн фракция өзүнүн тизмелик курамынын бери дегенде үчтөн экисинин добушу менен чечим кабыл алууга тийиш. Ушуну менен бирге ар бир депутаттын жеке жоопкерчилигин камсыздоо максатында бул чечимге добуш берген депутаттын ар бири кол коюп бериши керек деп сунушталат.

Конституциянын 75-беренесине да сунушталып жаткан өзгөртүүлөр да коалициялык көпчүлүктү жана мындан улам өкмөттү да турукташтыруу максатын көздөйт. Ага ылайык, коалициялык көпчүлүктүн бузулушу төраганын ыйгарым укуктарын ырастоо зарылчылыгын пайда кылат. Эгерде Жогорку Кеңеш бери дегенде 60 депутаттын добушу менен төраганын ыйгарым укуктарын тастыктабаса, анда ал кызматынан бошотулат жана жаңы төрага шайланат. Ошентип Жогорку Кеңештин төрагасы көпчүлүк коалициянын жана бул коалиция түзгөн өкмөттүн туруктуулугуна кызыкдар болуш керек. Антпесе, ал парламенттеги жогорку кызмат адамы боло албай калат.

Өкмөт

Конституцияга өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу мыйзам долбооруна ушул макалада каралган сунуштар мамлекетибиздин мыйзам чыгаруу жана аткаруу бийлик органдарынын өз ара аракеттенүүсүн бекемдөөнүн, аткаруу бийлигинин эффективдүүлүгүн арттыруунун чоң концепциясынын бир бөлүгү гана. Парламенттин өзүн бекемдөө тууралуу идеядан өкмөттү бекемдөө идеясы келип чыгат. Анын “атасы” (Жогорку Кеңештеги коалициялык көпчүлүк) туруктуу болуп, мунун арты менен автоматтык түрдө өкмөт да туруктуу болот.

Аткаруу бийлиги бирдиктүү максаттарга жетүүдө дагы да мобилдүү жана топтолгон болууга тийиш. Анткен менен колдонуудагы Конституция өкмөткө өлкөдөгү көйгөйлөрдү чечүүдө бирдиктүү жана эффективдүү механизм болууга жол бербей жатат. Аткаруу бийлиги өз түзүлүшүндө так вертикалдык жоктугунан да, өз милдеттерин аткара албай жаткан министрди, жергиликтүү мамлекеттик администрация башчысын (акимди) алмаштырууда конституциялык рычагдын жоктугунан улам бир кыйла чабал болуп турат.

Өкмөттүн жана премьер-министрдин статусун бекемдөө үчүн мыйзам долбоору менен президенттин өкмөттүн пикирин эсепке албастан кабыл алган бюджет же салыктар тууралуу мыйзамдарга “вето” коюу укугун колдонуу мүмкүн эместиги жөнүндө норманы өзгөртүү сунушталат (81-берененин 2-бөлүгүнө түзөтүүлөр). Мындай мыйзамдар кабыл алынбаш керек, кабыл алынган күндө деле аларды президент премьер-министрдин өтүнүчү менен кайра карап чыгуу үчүн кайтара алат.

Конституциянын 72-беренесине өзгөртүүлөрдү киргизүү менен премьер-министрдин жана биринчи вице-премьер-министрдин статусун бекемдөө, ошондой эле депутат аткаруу бийлигиндеги кызматта топтогон тажрыйбаны Жогорку Кеңештин ишинде колдонуу үчүн шарт түзүү каралган. Өкмөттөгү иш менен депутаттын ишмердигинин айкалышуусу (компатибилитет) башкаруу формасы парламенттик болгон өлкөлөрдүн басымдуу бөлүгүндө кадыресе көрүнүш болуп калган. Мисалы, эски (батыш) Европада эле компатибилитет 13 өлкөдө колдонулат:

Улуу Британияда, Германияда, Бельгияда, Ирландияда, Португалияда, Испанияда, Австрияда, Грецияда, Финляндияда, Данияда, Норвегияда, Швецияда, Люксембургда. Жаңы Европа өлкөлөрүнөн Венгрия, Польша, Латвия бар. Бул бийликтин эки бутагынын эффективдүүлүгүн жана координациясын арттырууда олуттуу импульс берет. Эгерде депутат мандатынан ажырабастан, өзүнүн депутаттык ишмердигин өкмөттөгү жооптуу кызматта айкалыштыруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болсо, анда өкмөттүн көз карандысыздыгы бир кыйла артмак.

Премьер-министрдин Жогорку Кеңештин алдына өкмөткө ишеним көрсөтүү жөнүндө маселени жылына бир жолу эмес, жылына эки жолу көрсөтүү укугу тууралуу норма да өкмөттүн автономдуулугун жогорулатууга көмөктөшмөк (86-берененин 1-бөлүгү). Мындан тышкары 87-берененин 5-бөлүгүнө жана 89-берененин 7-пунктуна түзөтүүлөр премьер-министрге өкмөттүн жана жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын курамындагы кадрдык маселелерди ыкчам чечүү мүмкүнчүлүгүн берет. Премьер-министрге өкмөт мүчөсүн иштен бошотуу тууралуу маселени коюу, ошондой эле жергиликтүү мамлекеттик администрация башчыларын үчүнчү жактардын катышуусуз дайындоо укугун берүү аткаруу бийлигинин мобилдүүлүгүн арттырып, жергиликтүү бийликтин ишин уюштурууда трайбализмден алыс болууга жардам берет. Аткаруу бийлигинин бардык элементтери чечим кабыл алчу бир борборго – өкмөткө жана анын башчысына так баш ийүүгө тийиш.

ЖӨБ КЫЗМАТ КӨРСӨТҮҮЛӨРҮ

Суунун сапаты жашоонун сапатын аныктайт

Гуляим ШАМШИДИНОВА,

ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун мыкты практика боюнча адиси, ЭСИ

“Жакшы суу – жакшы жашоо. Жаман суу – жаман жашоо. Суу болбосо, жашоо да болбойт!” – мына ушундай ураан менен үстүбүздөгү жылдын июнь айында Ак-Башат айылдык аймагынын базасында тажрыйба алмашуу иш-чарасы өттү. Тажрыйба алмашуу “Көгүлтүр булак” ТСПАКБнын ишинин мисалында калкты ичүүчү суу менен камсыздоону уюштуруу чөйрөсүндө болду. Чүй облусунун Жайыл районундагы Ак-Башат айылдык аймагы Өнүктүрүү саясат институтунун “Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” долбоорунун максаттуу муниципалитети болуп эсептелет.

Маалымат үчүн: Ак-Башат АА борбор калаадан 60 км, облус борборунан 123 км, райборбордон 2 км

Бул жергиликтүү өз алдынча башкарууга кандай таасирин тийгизет?

Жогорку Кеңештеги депутаттык коалициялардын жана алар түзгөн аткаруу органдарынын туруктуулугуна байланыштуу көйгөйлөрдү шаардык кеңештерден да көрүүгө болот. Эгерде маселе борбордук деңгээлде чечилсе, анда ал жергиликтүү деңгээлге да олуттуу таасирин тийгизет. Пропорционалдык система боюнча шайланган шаардык кеңештерде да бир партиялык дисциплина менен бирикпеген депутаттык фракциялар бар. Ал жакта да лидерлер өз фракциясынын мүчөлөрүнөн да, шайлоочулар алдындагы милдеттенмелеринен да “эркин” жүрүшөт.

Албетте кырдаал чукул арада өзгөрүп кетет деп күтпөш керек. Конституцияга өзгөртүүлөр “Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө”, “Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө”, “Саясий партиялар жөнүндө” мыйзамдар менен бекемделиши керек.

Бул жагынан алып караганда, жогорудагы мыйзамдарга өзгөртүүлөр “Жергиликтүү өз алдынча башкаруу жөнүндө” жана “Жергиликтүү кеңештердин депутаттарынын статусу жөнүндө” мыйзамдардагы өзгөрүүлөр менен бирге иштелип чыгып, кабыл алынышын каалайт элек. Бул болсо мыйзамдарды бир концепция жана бирдиктүү методика менен бириктирүү мүмкүнчүлүгүн бермек.

аралыкта жайгашкан. Айылдык аймактын курамына төрт айыл кирет, 2564 түтүн бар, мында көп улуттуу этностук курамдагы 10 232 киши жашайт.

Тажрыйба алмашуу боюнча иш-чараларга ичүүчү суу маселесине тикелей тиешеси бар жана суу менен камсыздоо чөйрөсүндө иштеген, ошондой эле бул жаатта чечим кабыл алган 43 киши катышты.

Муниципалитеттердин өкүлдөрүн ТСПАКБ ишиндеги айкындуулуктун жана ачыктыктын механиздерине үйрөтүү, Долбоордун максаттуу муниципалитеттери үчүн гана эмес, КРдагы көпчүлүк муниципалитеттер үчүн да ичүүчү суу боюнча артыкчылыктуу көйгөйдү чечүүдө ЖӨБО менен ТСПАКБнын ийгиликтүү тажрыйбасын иш жүзүндө



көрсөтүү мына ушул тажрыйба алмашуу сапарынын негизги максаты болду.

Тажрыйба алмашуунун жүрүшүндө жалпы чогулуш өтүп, анда “Көгүлтүр булак” ТСПАКБ төрагасы Мусаддинов Маликжан 2015-жыл жана 2016-жылдын 5 айы үчүн ТСПАКБнын иши тууралуу маалымат берип, ичүүчү сууну натыйжалуу колдонуунун механизмдери жөнүндө айтып берип, эсепке алуу шайманын – суу өлчөгүчтөрдү киргизүү тууралуу маселени биргелешип чечүүнү жашоочуларга сунуштады. Мындан тышкары сапардын катышуучулары ТСПАКБ ишиндеги маселелер боюнча аймактын тургундары берген сунуштарды жана эскертүүлөрдү эсепке алуу процесси менен таанышып чыгышты. Ошондой эле суроо-жооп түрүндө төмөнкү маселелерди карап чыгышты.

Жашоочунун суроосу. Суу түтүк системасына ансыз деле аз санда калган өрт өчүрүүчү гидранттарды орнотууга мүмкүнбү? Өрт өчүргөнү келгенде эле бир топ көйгөйлөр пайда болот.

ТСПАКБ жообу. Өрт өчүрүүчү гидранттарды орнотуу жана калыбына келтирүү үчүн өтө көп каражат талап кылынат, ал акча бизде азырынча жок. Бирок бул ишти жасаш керек, ошондуктан инвестиция издейбиз.

Жашоочунун суроосу. Суу түтүк системасына вакуум насосторун орнотсо болобу?

ТСПАКБ жообу. Болот, бирок суу такыр жок жерлерде гана. Огород сугаруу үчүн насосторду орнотууга тыюу салынат.

Жашоочунун суроосу. Суу алып туруу үчүн биздин көчөгө жалпы колонка орнотуп берүүңөрдү өтүнөбүз.

ТСПАКБ жообу. Биз XXI кылымда жашап жатабыз, суу булактарын короолордо, үйлөрдө жана жуунучу бөлмөлөрдө орнотуш керек. Практика көрсөткөндөй, көчөдөгү колонкалар уурдалып,

крандары жулунуп, кудуктар таштандыга толуп калууда. Сиздин көчөңүздөгү суу түтүгүн калыбына келтирүүнүн жүрүшүндө эч ким кудуктарды тазалаганга чыгып да койгон жок. Кудуктарды өзүбүз булгайбыз. Бейтааныш адамдар силердин кудугуңарга таштанды алып келип ыргыткан жок да.

“Мектепте 2000 окуучу бар, алардын ар бири бир, же эки чөйчөк суу ичет. Бизди суу менен абдан жакшы камсыздашууда, сууга байланышкан көйгөйлөр жок. Мунун баары ТСПАКБ

кызматкерлеринин эмгеги, бул үчүн сиздерге чоң рахмат айтабыз”, - деди жергиликтүү орто мектептин директору.

“Биздин ТСПАКБ суу жок жерге суу жеткирди. Ал эми суу эч кароосуз туш келди агып жаткан жерлерди тартипке келтирди. Мен көп кабаттуу үйдө жашайм, бизге атүгүл түнкүсүн да суу келет, мурда мындай эмес болчу”, - деп айтты элеттиктердин бири.

Жалпы чогулуштагы темалардын бири суу пайдалануу үчүн акы тууралуу маселени талкуулоо болду. Айыл жашоочусу, пенсионер жана лидер Зина Искенова баарына мыйзамды эске салды. Ал мыйзамга ылайык, АК депутаттарынын, жергиликтүү жамаат лидерлеринин, ЖӨБО жана ТСПАКБ өкүлдөрүнүн ичинен административдик комиссия түзсө болот. Аталган комиссия суу пайдаланганы үчүн акы алуу маселеси менен алектенип, төлөбөгөндөргө административдик айып салуу түрүндө чара көрө алат. Эгерде пенсионерлер төлөбөй жатса, З.Искенова ар бир учурду жеке тартипте кароону жана аксакалдар соту аркылуу чечим кабыл алууну сунуштады.

Эсепке алуучу шаймандарды (суу өлчөгүчтөрдү) орнотуу аркылуу ичүүчү сууну натыйжалуу пайдалануу темасы өзгөчө талкууну жаратты. Эсептегичтерди орнотуу ар бир абонент үчүн экономикалык пайда алып келери негизги жүйө болду. Мисалы, эгерде азыр төрт кишиден турган үй-бүлө бир адам үчүн 40 сом деген тариф боюнча төлөп жатса, анда айына 160 сом чыгат. Эсептегич орнотулса, ушул эле түтүндүн суу чыгашасы үчүн акысы болжол менен 49,1 сом болот ($1\text{м}^3=10\text{ сом } 23\text{ т./ } 4\text{ киши}=4,8\text{м}^3/ 4,8\text{м}^3 \times 10,23\text{ сом м}^3 = 49,1\text{ сом}$).

Ошондой эле Ак-Башат ААнын суу пайдалануучулары суу өлчөгүчтөрдү орнотуу тартиби тууралуу маалымат алышты: ТСПАКБга арыз жазып, эсеп

тегичтерди сатуу жана орнотуу менен алектенген уюмдардын тизмесинен пайдалуу сатуучуну тандап алып, өз эсебинен (баасы болжол менен 700 сомдон 1200 сомго чейин болот) эсептегич сатып алып, орнотуш керек. Ошондон кийин ТСПАКБ өкүлү эсептегич орнотулган фактыны жазып алып, эсепке алуучу шайманды колдонууга техникалык шарттарды берет.

Эсептегичти орнотуу процессинде өтө маанилүү баскыч болуп ТСПАКБ менен келишим түзүү эсептелет. Ал келишимде орнотулган эсептегичтен көрсөтмөлөрдү алуу тартиби жазылып, эсептегич боюнча канча акы төлөй турганы жазылат. Тилекке каршы, жалпы чогулуштун катышуучулары бул идеяны колдошкон жок. Маликжан Мусаддиновдун айтымында, көпчүлүк суу пайдалануучулар жеке үйлөрдө жашашат, аларга суу өлчөгүчтөрдү орнотуу пайдалуу болбойт. Анткени алардын дээрлик бардыгы таза сууну огород үчүн да, мал жана машинесин жууш үчүн да колдонуп келишет. Эгерде эсептегич орнотсо, алар сууну чарба иштери үчүн көзөмөлсүз колдонуу үчүн экинчи трубаны тартып келиши ыктымал. Эсептегичтер кабаттуу үйлөрдө жашагандар үчүн гана пайдалуу, бирок айылда болгону алты гана көп кабаттуу үй бар жана анда жашагандар элеттиктердин аз пайызын гана түзөт.

Ошентип бул маселе адамдардын төмөн ой жүгүртүүсүнө жана жоопкерчиликсиз мамилесине туш болуп, азырынча чечилбеген бойдон калды. Бирок эгерде бул маселеге глобалдык көз караштан карай турган болсок, анда таза суу запасы чексиз болбогонун, эгерде аны үнөмдүү сарптоо тууралуу бүгүн ойлонбосок, эртеңки муун таза суусуз каларын унутпашыбыз керек. Тилекке каршы, бүгүнкү күндө бардык айылдык аймактарда суу эсептегичти орнотууга карата мамиле ушундай.

“Көгүлтүр булак” ТСПАКБнын жалпы чогулушунун жыйынтыктарын чыгарып жатып, айылдык кеңештин төрагасы Дөөлөтбек Исманкулов Ак-Башат ААнын суу пайдалануучуларына кайрылды: “Биздин айылдарда дээрлик бардык жашоочулар таза суу менен камсыздалган, суу күнү-түнү берилип турат. Менде ТСПАКБ ишине дооматым жок. Бир гана нерсени өтүнөт элем: суубузду баалайлы, трубаларды бузбагыла, кудуктарды таштандыга толтурбагыла жана колонкалардан крандарды уурдабагыла. Сууну өз максатында колдонулачы. Биздин суубузду сактагылачы. Эгерде кандайдыр бир маселе жаралса, келгиле, чогуу чечебиз”.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынан талкууну уюштургандар талкуу маалында көтөрүлгөн бардык маселелерди эсепке алып, иш тартибинде чечүү убадасын беришти.

Жалпы чогулуш аяктагандан кийин тажрыйба алмашуу сапарынын катышуучулары тар чөйрөдө калып, иш-чаранын жыйынтыктарын талкуулашты, пикирлерин айтып, баяндамачы Маликжан Мусаддиновго актуалдуу суроолорду узатышты. Анын ичинде суу пайдалануу үчүн акы төлөө ма-

селеси да болду. Байзаков Токтосун, Полтавка АА ТСПАКБ төрагасы “үймө-үй кыдырып чыкканда контролерлор адамдарды каттоосу боюнча эсептейби, же жашаган жери боюнчабы?” деп кызыкты. Буга мындай жооп болду: “Бизде суу пайдалануучуларды эсептөө жашаган фактысы боюнча ишке ашат. Бирок практика көрсөткөндөй, көпчүлүк суу пайдалануучулар ошол даректе катталган, бирок иш жүзүндө ал жерде жашабаган адамдар үчүн төлөгүсү келбейт. Кызыгы, бакубат жашаган адамдар акы төлөгүсү келбейт, ал эми пенсионерлер суу пайдалануучулардын ичинен эң тартиптүүлөрү десек болот. Бүгүнкү күндө 887 727 сом көлөмүндө акчаны алалбай жатканыбыз эң олуттуу көйгөйлөрдүн бири. Бул жалпы сумманын 29% түзөт”.

ТСПАКБ менен ЖӨБ органы ортосундагы өз ара аракеттенүүсү тууралуу суроого мындай жооп болду: “Бүгүнкү күндө мен үчүн иш бир кыйла жеңилдеп калды. Каалаган маселени айылдык кеңештин депутаттарынын алдына коюп, андан соң биргелешип чечебиз. Бүгүнкү күндүн шарттарында ТСПАКБ жалгыз иштей албайт, ЖӨБ органы тарабынан жакшы колдоого муктаж. Ошондой эле ЖӨБ органына да колдоо зарыл, эгерде мамлекет ичүүчү суу көйгөйүн чечүүгө гана эмес, башка көйгөйлөргө да инвестиция бөлбөсө, ЖӨБ органы аларды эч качан өз алдынча чече албайт”.

“Сиз айыл өкмөтү тарабынан жардам тууралуу айттыңыз. Алар кандай сумманы бөлдү жана кандай иштер жасалды?”, – деп кызыкты Ивановка АӨ башчысынын орун басары Канат Алиев. “Өткөн жылы насос орнотушубуз керек болчу, айылдык кеңеш 28 труба жана беш насос сатып алууга 380 000 сом бөлүп берди. Ошондой эле бир көчөдө айылдык кеңештин жардамы менен трубаларды алмаштырдык”, – деген жооп болду.

Бардык эле муниципалитеттерде ЖӨБО менен ТСПАКБ ортосунда ушундай өз ара аракеттенүү жолго коюлганбы деген суроого тажрыйба алмашуу сапарына катышкан 11 муниципалитет өкүлүнүн алтоо гана ооба деп жооп кайтарган. Бирок аларда да бул кызматташтык көп учурда ЖӨБ органы мисалы, Полтавка айылдык аймагындагыдай суу көтөрүүчү насостордун электр энергиясы үчүн акы төлөө менен чектелет. Коноктор мойнуна алгандай, Ак-Башат айылдык аймагында көрүнүп тургандай ТСПАКБ менен ЖӨБонун тыгыз кызматташтыгы бүгүнкү күндө көпчүлүк элеттик муниципалитеттерде жокко эсе, ал жактарда ТСПАКБ “өз казанында кайнап жатат”.

Суу пайдалануучулар менен келишимди кайсы муниципалитеттер түздү эле деген суроого катышуучулардын айрымдары гана оң жооп кайтара алды. Мисалы, Ак-Башат ААда айрым бакубат жашаган, бирок келишимге кол коюуну каалабаган адамдарды кошпогондо, дээрлик бардык суу пайдалануучулар менен келишим түзүлгөн экен. Күн-Туу ААнын өкүлдөрү бүгүнкү күндө суу пайдалануучулардын 70% менен келишим түзүлгөнүн, сууну колдонгону



үчүн жыйымдар 25 пайызга өскөнүн айтышты. Бул иштер уланууда жана жеңилдик алгандарды кошпогондо, бардык суу пайдалануучулар менен келишим түзүп, жыйымдарды 90% чейин көтөрсө болот дегенге негиз бар.

Ак-Башат ААнын “Көгүлтүр булак” ТСПАКБ төрагасы М.Муссадинов инвестицияларды тартуу тажрыйбасы менен да бөлүштү. Беш жылдан бери ал түрдүү долбоорлор менен “Ак Салам” гуманитардык фондуна кайрылып келатат. Бул фонддун жардамы менен эки көчөдө эки насос орнотулуп, 20 жылдан бери суусуз жашап келген көптөгөн көчөлөрдө суу түтүк тармагы оңдолгон.

Күн-Туу айылдык аймагынын ТКЧ адиси Валерий Шилов да Сауд Аравиядан эки миллион доллардык инвестиция тартуу боюнча ТСПАКБ менен ЖӨБдүн биргелешкен тажрыйбасы тууралуу айтып берди. Бул каражатка узундугу 4,5 км болгон суу өткөрүүчү түтүктүн жаңы линиясы курулуп, суу насос орнотулган.

ТСПАКБ ишиндеги кыйынчылыктар тууралуу сөз болгондо, Юрьевка ААнын ТСПАКБ төрагасынын орун басары башкы көйгөйдү белгиледи – суу пайдалануу үчүн акыны чогултуу жана төлөбөгөндөргө карата кандайдыр бир чаралардын көрүлбөй жатканы.

Күн-Туу АА өкүлдөрү акы төлөбөгөндөргө алдын ала кабарлама жөнөтүп, анда 10 күндүн ичинде карыз тындырылбаса, суу берүү токтотулары тууралуу билдирерин айтышты.

Башка бир айылдык аймакта акы төлөбөгөндөргө карата кескин чараларды көрүшөт экен – аларды коомдук иштерге тартышат. Тажрыйба алмашуу сапарынын катышуучулары бул жакшы идея болгонун, андыктан муну терең изилдеп, пайдалуу тажрыйба катары жайылтуу керектигин мойнуна алышты.

Анткен менен ар кандай кырдаалдарда укуктук мамилелер бузулбашы керек – ичүүчү сууну керектөөчү менен келишим бар, ошонун негизинде ар бир тарап мыйзам боюнча жооп бериш керек.

Кемин шаарындагы ТСПАКБ төрагасы Жаныбек Исаков өз шаарындагы эскилиги жеткен суу түтүк тармагына даттанды – жарым кылымдан бери

ремонт да жасалган эмес, жабдуулар да жаңыртылган эмес. Шаар болсо реконструкцияны өз күчү менен жүргүзө албайт, ошондуктан инвестицияга чоң үмүт артууда.

Полтавка ААнын ТСПАКБ төрагасы Токтосун Байзаков буларды айтты: “Мен жаш адисмин, бул чөйрөдө иштегениме араң эки жыл болду. Тажрыйбам аз жана көп маселелерде мага Ак-Башат ААнын ТСПАКБ төрагасы Малик Муссадинов жардам берип келатат. Бирок бул жетишсиз. Бизге окутуучу семинарлар, же ТСПАКБ иш программалары зарыл. Алар квалификациябызды жогорулатууга жардам бермек. Биз баарыбыз бир аянтчадан чогулуп, ишибизди талкуулап, тажрыйба бөлүшүп, бири-бирибизге жардам бермекпиз. Мисалы, биз бир райондонбуз, бирок көптөрүн тааныбайт экенбиз. Биз бир райондун ичинде гана эмес, башка район, облустарда да тажрыйба алмашууларга катышышыбыз керек”. Буга Малик Муссадинов мындай жооп кайтарды: “Биз дайыма ачыкпыз. Бизге башка райондордон жана облустардан Ак-Башат ААнын ТСПАКБ иши кантип жолго коюлганын көргөнү көптөр келет. Ошон үчүн каалаган учурда кайрылгыла, сөзсүз жардам беребиз”.

Кемин ТСПАКБ төрагасы Жаныбек Исаков ичүүчү суу чөйрөсүндө топтолгон көйгөйлөрдүн барарын өкмөткө жеткирүү үчүн ар түрдүү биргелешкен окутуучу семинарларды өткөрүү идеясын колдоду. Ошондой эле ал Ак-Башат ААнын базасында ТСПАКБ иши боюнча тажрыйба алмашуу сапарын уюштурганы үчүн Долбоорго ыраазычылыгын билдирди: “Жеке мен өз ишим үчүн өтө көп пайдалуу маалыматтарды алдым. Биз да өз шаарыбызда суу пайдалануучулар менен эффективдүү ишти жолго салабыз деп ишенем”.

Бул көйгөй боюнча өз пикирин Долбоордун жетекчиси Бекболот Бекиев да билдирди. Ал суу – бул товар, эгерде кимдир бирөө сууну уурдаса, демек товарды уурдап жатканды билдирет деп айтты. Бекиев суу пайдалануучулар менен келишим түзүү зарылчылыгына токтолуп, бул келишимдин негизинде ТСПАКБ менен керектөөчүлөрдүн өз ара мамилелери жөнгө салынарын белгиледи. Бекиев Ак-Башат ААнын ТСПАКБсына жана айыл өкмөт аппаратына ичүүчү суу көйгөйү боюнча отчеттук иш-чараны уюштурганы жана өткөргөнү үчүн өзгөчө ыраазычылыгын билдирип, бул маселе республикадагы көпчүлүк муниципалитеттерде өтө оор жана актуалдуу болгонун кошумчалады. Ошондой эле ал керектөөлөрдү изилдөө, мыйзам чыгаруу чөйрөсүндөгү укуктук коллизияларды аныктоо көз карашынан алганда бул иш-чаранын канчалык пайдалуу болгонун баса белгиледи.

Тажрыйба алмашуу сапарынын катышуучулары Ак-Башат ААнын ТСПАКБ жалпы чогулушуна оң басын беришип, жогорку деңгээлде өткөнүн белгилешти. Башка муниципалитеттин өкүлдөрү ушундай

деңгээлде ушул өндүү иш-чараны өткөрө алышабы деген суроого катышуучулар бул оңой болбогонун, өтө олуттуу даярдык керектигин ачык айтышты. Албетте ичүүчү суу чөйрөсүндөгү бардык көйгөйлөрдү мындай бир иш-чара менен чечүү мүмкүн эмес. Ошентсе да Ак-Башат ААнын “Көгүлтүр булак” ТСПАКБ тажрыйбасы ар кандай оор кырдаалдарда так пландалган жана эффективдүү башкаруу менен ийгиликке жетсе болоорун тастыктап турат.

ЖӨБО жана ТСПАКБ өкүлдөрү үчүн туруктуу негизде практикалык окутуучу платформаларды уюштуруу менен реалдуу анализ жүргүзүп, ичүүчү суу боюнча кызмат көрсөтүү чөйрөсүндөгү көмүскөдө жаткан көйгөйлөрдү аныктап чыкса болот. Ошондон кийин туура тыянактарды жасап, туура чечим кабыл алуу мүмкүн. Бул ичүүчү суу боюнча максаттуу жана максаттуу эмес муниципалитеттер арасында уюштурулган тажрыйба алмашуу сапары эффективдүү өз ара аракеттенүү, ачыктык жана айкындуулук, инвестиция тартуу жаатында ЖӨБО менен ТСПАКБ өкүлдөрүнүн ишин кайра баалоодо глобалдуу масштабдагы оң өзгөрүүлөрдүн башаты болуп берет деген ишеним бар.

“М” журналынын редакциясынын комментарийи. Ак-Башат ТСПАКБнын жана Кыргыз Ре-

спубликасындагы башка ТСПАКБлардын көзгө илинген ийгиликтерине карабастан, көпчүлүк ТСПАКБлар калкты ичүүчү суу менен үзгүлтүксүз камсыздап туруу тапшырмасын аткара албай жатканына көз жумуп коюуга болбойт. Ушуну менен бирге бул кызмат көрсөтүү үчүн жоопкерчилик жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жүктөлгөн. Суу менен камсыздоону коомдук уюм болуп эсептелген ТСПАКБга берүү чечими – терең ойлонулбаган, шашылыш кабыл алынган чечим болгон. Кардар – суу пайдалануучулар тараптан жоопкерчиликтиң деңгээли төмөн болуп турган шарттарда көп жакшы жетиле элек коомдук уюмдар үчүн суу түтүк тармагын күтүп алуу өндүү кымбат баалуу иш-чара өтө оор тапшырма десек болот. Кызмат көрсөтүүнү башкарууга өткөрүп берүү келишимдин негизинде жүзөгө ашыш керек, анда эффективдүүктүн көрсөткүчтөрү жана каржылоо механизмдери так белгиленүүгө тийиш. Баарын ТСПАКБга шилтеп коюу менен ЖӨБ органдары кызмат көрсөтүү үчүн жооптуу бойдон кала берүүдө. Бирок көпчүлүк учурда жарандар муну билбей калууда. Бул республикадагы бардык айылдар үчүн олуттуу көйгөй жана аны системалык түрдө чечүү үчүн өкмөт күч-аракетин жумшоого тийиш.

ЖАРАНДАРДЫН ЖӨБГО КАТЫШУУСУ

Бишкектин заманбап ыргагы: короо маданиятынан китеп окуган Эркиндикке чейин

Лариса ЛИ, сүрөт автордуку

Жергиликтүү блогерлер анда-санда сүйүктүү борбор калаанын сүрөттөрүн социалдык тармактарга жүктөп калышат: асмандан тартылган жаңыланган көчөлөр, май айында гүлдөгөн сирендерге курчалган сейил бактар, түнкү Бишкекке өзгөчө жарык берип турган көп кабаттуу үйлөр жана мейманканалар, эски көп кабаттуу үйлөрдүн дубалдары, алар болсо бир күндө таланттуу граффити сүрөтчүлөрдүн жардамы менен чоң сүрөткө айланып чыга келет.

Мына ошондо сен бир маалда күндөн күнгө өсүп, чоңоюп келаткан өз шаарыңды жаңыча көз менен карап, башкача сезе баштайсың. Шаар соңку архитектуралык моданы сынаганга аракет кылганын, ресурсу аз болсо да, сулуулук, гармония,

ыңгайлуулук тууралуу көп жакшы элеси болбосо да модадан артта калгысы келбеген жаш бишкектик селкиге окшошконун байкайсың.

Бу таң калычтуу эмес. Шаарга көрүнбөгөн жиптер менен чындап байланган адамдар ага жандуудай мамиле жасашат. Алар үчүн Бишкек – тирүү организм. Шаар анда жашаган адамдардай эле камкордукка, көңүл бурууга жана сүйүүгө муктаж болгону эч талашсыз деп эсептешет мындай адамдар. Бул макалада биз ошолордун айрымдары тууралуу айтып беребиз. Бул бизге өзгөчө жагып турат, себеби сөз жаш энтузиасттар жөнүндө болот.

Алар менен “Мен шаарды өзгөртөм” Колдонмо Урбанистика Мектебин (КУМ) ачуу боюнча долбоордун арты менен таанышып калдык. Долбоорду

Өнүктүрүү саясат институту жана “Шаар демилгелери” фонду ишке ашырат. Ал эми финансылык колдоону “Сорос-Кыргызстан” фонду менен Колдонмо Урбанистика Борборлорунун тармагы (Орусия) биргелешип көрсөтүшөт.

Июнда угуучуларды кабыл алуу тууралуу жарыя чыгып, анда мектептин шарттары, иш режими, тренерлердин аты-жөнү, лекциялардын темалары жарыяланган. Жай мезгилин эске алгандын өзүндө каалоочулар өтө көп болду. Адамдарды 8-июлдан 29-августка чейин – жай бою окуш керек деген факт да качырган жок. Угуучуларды жаңы билим алып, короо/район/мегаполис масштабында шаар долбоорлорун ишке берүү жана менеджменти үчүн заманбап технологиялар менен таанышуу мүмкүнчүлүгү өзүнө тартып турду.

– Шаарыбызды кооз, коопсуз жана жашоо үчүн ыңгайлуу кылып, ага өзгөчө көрк бериш үчүн сөзсүз эле саясатчы же аткаминер болушун шарт эмес. Бул үчүн аны таанып, үйрөнүшүн керек. Сүйүктүү шаарын түшүнгөндү үйрөнүп, жашоо чөйрөсүн кайра түзүү процессине тикелей катышууну каалагандар үчүн биз уникалдуу мүмкүнчүлүк бердик, – дешти жайкы Мектептин уюштуруучулары долбоорго кызыккандардын баарына. – Келечекте биздин максат – Кыргызстанда Колдонмо Урбанистика Борборун түзүү. Мындай борборлор дүйнөнүн көпчүлүк өлкөлөрүндө бар жана ийгиликтүү иштеп келатышат.

Эмесе КУМда кимди күтүштү? Биринчи кезекте жигердүү, кайдыгер эмес, окууга жана алган билимин практикада колдонууга даяр адамдарды. Алар ишкер, жаш адис (архитектура, социология, журналистика, антропология ж.б.), кварталчы, ЖЖШ башчысы болушу мүмкүн.

Мектептин уюштуруучулары убада кылгандай эле, эч ким зериккен жок. Окуу теманы интенсивдүү үйрөнүү менен башталды – шаарды изилдөөлөр жана социалдык долбоорлоо боюнча адистештирилген лекциялар жана мастер-класстар, командаларда практикалык иштер болду.

Төрт блоктон турган программанын жыштыгынан 7-микрорайондогу №13 шаардык китепкананын окуу залы эч качан бош болгон жок. Дал ушул жерде КУМ иштеп жатты. Бул жерде дайыма катышуучуларды көрүүгө болот. Бул жакка иштен кийин достор менен шаар чөйрөсүндөгү байкоолору, изилдөөлөрдүн жыйынтыктары менен бөлүшүп, башкалардын жаңылыктарын угуп, кураторлорго алгачкы эмгектерин көрсөтүп, кеп-кеңеш суроо үчүн катышуучулар агылып жатышты.

Жайкы Колдонмо Урбанистика Мектебин КУБ

тармагынын координатору, орусиялык изилдөөчү Святослав Мурунов ачты. Ал “Шаарды өнүктүрүүнүн аспаптары” деп аталган үч күндүк мастер-класс өткөрдү. Ал жерден көпчүлүк катышуучулар өздөрү үчүн урбанистиканы илим, көрүнүш катары ача алышты.

Андан кийин предметти дагы да деталдуу изилдөө болду. Мектептин катышуучулары мейкиндикти жана шаар субъекттерин анализдөө, шаардын маданияты жана экономикасы тууралуу маалыматтарга ээ болушту. Изилдөө, картирлөө дизайны, маалыматтар менен иштөө, изилдөөнүн сандык усулдары, шаардын социологиясы жана антропологиясы, жамаат куруунун көркөм практикалары жана технологиялары тууралуу лекцияларды угушту. Көпчүлүктүн айтымында, конфликтология, түрдүү маданий объекттерди жана коомдук мейкиндиктерди жамаат күчү менен жолго салуу

ыкмалары тууралуу темалар абдан пайдалуу болду.

Окуунун соңунда төрт топко бөлүнгөн катышуучулар алган билимдин базасында өз долбоорлорун иштеп чыгышы керек болгондуктан, устаттары алар менен тыгыз байланышты кармап, кеп-кеңештерин эч аяшкан жок. Дээрлик баары долбоорлорду даярдоодо көйгөйдү терең, мүмкүн болушунча бардык тараптан изилдөө керектигин айтышты. Интернеттен гана издебестен, шаарды аралап, жашоочулар жана кошуналар

менен баарлашып, аткаминерлердин пикирин угуп көрүү да сунушталды.

Бирок эртеби-кечпи бардык нерсе бүтөт эмеспи. Ошентип күздүн келиши менен “Мен шаарды өзгөртөм” жайкы мектебинин уюштуруучулары эң дилгир, эң жигердүү, эң чыгармачыл, эң креативдүү катышуучулар жолдун жарымын басып өтүшкөнүн айтышты. Булар – башында катышкандардын жарымынан азы, жумуштан кийин кечинде жана дем алыш күндөрү сабактан, лекциялардан калбай келип тургандар, өз долбоорлорун иштеп чыгууга жигердүү катышкандар.

Алар ишемби күнү 17-сентябрда Өнүктүрүү саясат институтунун жыйындар залында чогулушту. Процесске тартылган бардык катышуучулар жана аларды колдогондор ар бир топ эмнелерди иштеп чыкканын, кантип таң калтырып, эмнени ойлоп тапканын билүүгө ынтызар болуп турушту.

Негизинен түрдүү кесиптеги жана кызыкчылыктардагы жаштардан турган төрт команда үч ай мурда Бишкекти кооз, коопсуз жана жашоо үчүн ыңгайлуу шаарга айландыруу үчүн КУМ аянтчасында бириккен. Өз идеяларын жана пландарын реалдуу долбоорлорго айландыруу үчүн кыз-жигиттер



микрорайондорго, сейил бактарга, шаардагы ко-роолорго барып, туура багытта баратканын текше-риш үчүн жашоочулар менен баарлашуу үчүн “та-лаа” иштери менен лекцияларды айкалыштырып келишти.

Биринчи болуп “Мастерская 13” деп аталган долбоорун архитекторлор тобу коргоду. Жаштар өзүнүн жакынкы пландары жана аракеттери менен бөлүштү: алар ар бир каалоочу архитектура жана искусство, шаарды өнүктүрүүнүн заманбап тенденциялары тууралуу кызыктуу лекцияларды уга ала турган аянтча түзүшөт. Бирок мындан тышкары архитекторлор чыгармачыл адамдарга кол менен да иштеп көрүүнү сунушташат – эмеректин деталдарын иштеп чыгып, оюнчуктарды жасап, өз батири-нин же үйүнүн дизайнын ойлоп табуу ж.б.

Дал ушул нерсе курулуш жана архитектура фа-культеттеринин студенттери жана бүтүрүүчүлөрү үчүн абдан зарыл эмеспи. “Мастерская 13түн” автор-лору долбоор аларга практикада өзүн сынап көрүү, ойлогон оюн иш жүзүнө ашыруу мүмкүнчүлүгүн берет деп эсептешет. Балдар өз устаканасы үчүн шаардын борборунда жай таап, инвесторлордун көңүлүн бура алганы бул долбоор – дээрлик даяр стартап болгонунан кабар берет.

Ыктыярчы, ӨСИ кызматкери Гузеля Жаналиеванын баянда-масы баарында чоң кызыгууну жаратты. Анын 7-микрорайондогу Бишкек гуманитардык университе-тинин жайкы аянтчасын калыбына келтирүү жана абаттоо боюнча планы эч кимди кайдыгер калтырган жок. Кыздын идеясы жана концепциясы баарына жакты: коман-далардын кураторлоруна да, Мектептин катышуу-чуларына да, чакырылган конокторго да. Долбоор-ду оңой эле ишке ашырса болот, ал көп бюджетти талап кылбайт, ошол эле маалда кадимки шаты-ны көп функционалдуу түрдө колдонуунун кеңири мүмкүнчүлүктөрү кызыгуу жаратты. Бардык топтор Гузелянын кызыктуу долбооруна катышып, өз салымын кошуу ниетин билдиргени да жөн жерден болбосо керек. Бир гана иш калды – жогорку окуу жайдын администрациясынын жана жергиликтүү жамааттын уруксатын алыш керек.

“Сүйүктүү шаар” командасынын курамында башка топторго салыштырмалуу улуу муундун өкүлдөрү топтолгон. Бирок жашоочулар менен иш алып баруу, кошуналык мамилелерди жөнгө салуу, өз катарына башка шаардыктарды тартуу жагынан эң натыйжалуу топ деп табылды. Мында 10-микрорайондогу “Серебряный родник 27” ТСЖ төрайымы Галина Ивановна Чепанованын турмуш-тук жана кесиптик тажрыйбасынын пайдасы тийген өңдүү. Галина Ивановна сегиз жыл домком болуп

иштеген жана өзүнүн көп кабаттуу үйүндө жашаган-дардын баарын тааныйт. Аларды гана эмес, бул абдан ыңгайлуу короону жакшы көрүп калып, ушул жерде эле жүргөн кошуна үйлөрдө жашаган, теге-ректеги мектептерде жана жогорку окуу жайларда билим алган жаштарды жана өспүрүмдөрдү да та-аныйт. Анын командасы кооз жана ыңгайлуу, таза, достук чөйрөнү түзүү үчүн көп иштерди жасап келат-тат. Дагы түрдүү иш-чаралар пландарда бар. Алар: тажрыйбалуу агроном айтып бере турган гүлдөр жана гүл чамбарлар тууралуу лекциялар, “Күздүн белеги” базарын уюштуруу – бул жерде дачада жа-шагандар кандай жер-жемиштерди өстүргөнүн ай-тып беришмекчи. Түшүм майрамы мыкты рецептке жарыяланган сынак менен жыйынтыкталып, баары чай ичип тарашмакчы.

“Китеп окуган Эркиндик” долбоору кызуу талку-уну жаратты. Долбоор менен жаш урбанчы Атай Самийбек улуу жана анын достору тааныштырды. Биш-кектиктер өзгөчө жакшы көргөн бул эс алуу жайын таза абадагы “окуу залына” айландыруу – ак ниет жана татаал тапшырма. Ме-гаполис жашоочуларынын мада-ний жана руханий көрөңгөсүнө тынчсызданган Атайдын команда-сынын алдында көп иштер турат. Бирок, көптөр белгилегендей, мак-сат чындап татыктуу. Анткени Эр-киндик бульвары бул жерде ада-бият, маданият жана искусство чыгаандары жашап кеткени менен белгилүү. Бул жерде өлкөнүн та-рыхына олуттуу салым кошуп, аны дүйнөгө тааныткан Кыргызстан-дын чыныгы чыгармачыл элитасы жашаган.

Белгилей кетчү жагдай, бардык баяндамачылар – өз долбоорлорун ишке ашыруу үчүн акча алууга реалдуу талапкерлер. «Сорос-Кыргызстан» фонду жана жайкы Мектептин уюштуруучулары башын-да эле бул тууралуу катышуучуларга айтып, мык-ты эмгектер кагаз бетинде калбай турганын, ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болорун эскертишкен. Эң негизгиси – аны кызыктуу идеяны биринчи бо-луп ойлоп тапкандар ишке ашырат.

Баяндамалар менен тааныштыруу маалында катышуучулардын көбү аларга москвалык социолог Дмитрий Заец менен жолугушуулар чоң жар-дам бергенин белгилеп жатышты. Заец кошуна жа-мааттарды уюштуруунун негиздери жана туруктуу кошуналык мамилелерди түзүү үчүн зарыл болгон социалдык технологиялар тууралуу айтып берген эле. Андан катышуучулар жергиликтүү жамааттар-да менеджерлердин ишинин негизги усулдары туу-ралуу биле алышты.

ЖӨБ деген эмне жана жергиликтүү жамааттын турмушунда, өнүгүүсүндө кандай маанилүү ролду ойной турганын жайкы Мектептин катышуучулары-



на бул жааттагы эксперт, Өнүктүрүү саясат институтунун башкаруу төрайымы Надежда Добрецова айтып берди. Шаарды изилдөөдө көркөм мамилеге көңүл бурган Диана Ухинанын лекциялары жана практикumu чындап кызыктуу жана пайдалуу болду. “Мен шаарды өзгөртөм” долбоорунун алкагында бардык баяндамачылар жана лекторлор Мектептин катышуучуларына урбанистиканын түрдүү жаатында мүмкүн болушунча көбүрөөк маалымат жана билим берүүгө аракет жасашты. Балким сүрөтчүлөр, дизайнерлер, социологдор менен Бишкектин учурдагы жана келечектеги архитектуралык жүзү тууралуу баарлашуулар жана талаш-тартыштар көптөрдүн эсинде калса керек. Албетте белгилүү шаар чөйрөсүн изилдөөчү Святослав Муруновдун тренингдери да эстен чыкпай турган болду.

Колдонмо Урбанистика Мектебинин координатору Динара Каныбек кызынын айтымында, уюштуруучулар окуу сессиясынын соңунда катышуучу командалардын ишин гана кабыл албастан,

сүйүктүү шаары үчүн чындап күйгөн, долбоор бүткөндөн кийин да бишкектиктердин жашоо сапатын жакшыртууга өзүнүн чыгармачыл же интеллектуалдык салымын кошууну каалаган адамдарды бир аянтчага чогултуп, бириктирүү максатын көздөштү.

– Бул максатка жеттик. Мунун мисалы – түрдүү, кызыктуу төрт команда түзүлдү. Алардын жалпы максаты – сүйүктүү шаарды мындан да жакшы жана кооз кылууга умтулуу. Алар эми биздин коомго чыгармачыл, жаратмандык духту алып келиш үчүн досторун, кошуналарын тартып, тегерегине санаалаштарды бириктирет, - деди Динара Каныбек кызы.

Мектеп жабылганы менен анын катышуучулары ишин улантууда. Бардык төрт команда тең ушул тапта алардын долбоорлору кагаз бетинде кала бере турган фантазия эместигин, реалдуу болуп, шаардыктарга пайда алып келерин далилдөөнүн үстүнөн катуу иштеп жатышат.

Айылды өнүктүрүү «Чылбыры» жаштарга тийди: аялдамаларды калыбына келтирүүгө акчаны ... футбол таймашынан утуп алышты

Гуляим ШАМШИДИНОВА,
ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун мыкты практика боюнча адиси, ӨСИ

Чүй облусунун Сокулук районундагы Күн-Туу АА беш айылдан турат. Айылдык аймактын жалпы аянты 7217 км² түзөт, ал жерде 1655 түтүн жайгашкан. Бишкектен 20 км, район борбору болгон Сокулук айылынан 25 км аралыкта орун алган. Айылдык аймакта 7 071 киши жашайт, алардын 61% Күн-Туу айылында жашайт.

Муниципалитет Швейцария өкмөтү каржылаган жана ӨСИ ишке ашырган ЭҮЖӨБОЖ Долбоору менен 2015-жылдын апрель айынан тарта кызматташа баштаган. Долбоордун алкагында түрдүү иш-чаралар өткөрүлдү. Анын ичинде АӨ кызматкерлерин, АК депутаттарын, жергиликтүү жамааттын лидерлерин окутуу; аймактын артыкчылыктуу көйгөйлөрүн талкуулоо боюнча ЖМБА-иш-

чаралары өткөрүлдү. Натыйжада биринчи кезекте чечилиши керек болгон 11 тапшырма аныкталып, аларды чечүү боюнча биргелешкен иш-чаралар планы иштелип чыгып, демилгелүү топтор, биргелешкен мониторинг жана баалоо топтору түзүлдү. Айылдык чогулушта таштанды жыйноо жана чыгаруу маселесине биринчи кезекте көңүл бурулуш керектиги чечилди. Бул үчүн атайын техниканы – трактор-экскаватор сатып алууга Долбоордун гранттык программалар конкурсунан бир миллион сом утуп алышты.

Айылдык кеңештин депутаттарынын жана жергиликтүү жамааттын лидерлеринин айтымында, бул иш-чаралардын баары ЖӨБ органдарынын иши үчүн, жалпысынан аймактын кал-

кын активдештирүүгө жаңы түрткү берди. АӨ кызматкерлери жана АК депутаттары өз ишине жаңыча көз караш менен карап, калк менен иш алып барууда жаңы усулдарга жана көндүмдөргө үйрөнсө, жашоочулар айылдык аймактын социалдык көйгөйлөрүнө көбүрөөк кызыгып, биринчи кезекте чечилиш керек болгон көйгөйлөрдү аныктоо процесстерине катышуу менен жарандык демилгесин көрсөтүп жатышты.

Бардык коомдук иш-чараларга, анын ичинде чогулуштарга жана коомдук угууларга элет көйгөйлөрүн аныктаганды жана чечкенди үйрөнүү менен айыл жаштары жигердүү катышты. Натыйжада 2016-жылдын башында аймактын жаштары Күн-Туу жана Чоң-Жар айылдарында аялдамалардын жоктугуна көңүл бурушту. Союз доорунан бери болгону эки аялдама калган, бүгүнкү күндө алардын абалы өтө начар. Айылдарда калк жыш жана бири-биринен 3-4 км аралыкта жайгашкандыктан алардын ортосундагы байланыш коомдук транспорттун жардамы менен ишке ашчу – бир автобус жана эки маршруттак такси бир сааттык айырма менен каттап турат. Бирок транспорт күткөн учурда адамдар кардан, жаан-чачындан жана күндөн жашына турган жер жок болчу, мунун айынан суук тийип ооругандар да аз эмес. Бул маселени жаштар ЖМБА-сессияларында да, айылдык чогулуштарда да бир нече жолу көтөрүп чыгышкан. Бирок дайыма экинчи планда кала берчү. Анткени жашоочулар ичүүчү сууга, таштанды чыгарууга, көчөлөрдү жарыктандырууга байланышкан андан да маанилүү көйгөйлөрдү чечүү үчүн добушун берип келишти...

Элеттик жаштар жардам күтүп отура бербестен, аялдамаларды уюштуруу жана абаттоо ишин өз колуна алууну чечишти. Жаш лидер – 26 жаштагы Ильгиз Сагыннов бул маселени чечүү үчүн балдардын башын бириктирди. Жумушту аткаруу үчүн акчаны эч кимден сурап отурбастан, таймашта жеңип алууну чечишти. Ушул жерде Күн-Туу аймагындагы жаштардын салты тууралуу кеп кылалы. Күнтуулук жаштар жаздан күз мезгилине чейин ай сайын жергиликтүү командалар ортосунда футбол турнирлерин өткөрүп турушат. Командалар жаш курагына жараша бөлүштүрүлгөн. Ар бир айда бир муундун өкүлдөрү 200-300 сомдон акча чыгарып отуруп, 5-10 миң сомдук байге фонду түзүлүп калган. Кезектеги футбол таймашын жеңип алып, 5 миң сом көлөмүндө байгеге ээ болгон 26-27 жаштагы балдар мурдагыдай болуп акчаны өз ара



бөлүп алышкан жок. Алар акчаны Күн-Туу айылындагы автобус аялдамасынын курулушуна жумшоону чечишти.

Айыл өкмөттөн уруксат алган балдар ТКЧ бөлүмүнүн жетекчиси менен отуруп алып, бир маселени тактап алышты: автобус күткөн адамдар негизинен эски аялдамада чогулушат, ал эми ал жерде цемент плиталары гана калган. Балдардын арасынан кесипкөй ширетүүчү табылып, ал 3 аялдамага эсептелген ишти жасады. Ар бир аялдамага курулуш материалдарын сатып алууга чыгашалардын сметасы 8 000 сомду түздү. Ошондуктан утуп алган 5 миң сомго 30 киши дагы кошумча 13 000 сомду чөнтөктөрүнөн чыгарып, бул каражатка зарыл болгон курулуш материалдарын сатып алышты. Жумуштардын баарын өз алдынча жасашты – чуңкур казып, майда кумду чачып, цемент куюп, тирөөчтөрдү орнотуп, чатыр жаап, жыгачтан отургучтарды жасашты. Ошентип акча каражаттарынан тышкары 18 000 сомго эмгек салымы болду (ширетүүчүнүн кызмат көрсөтүүсү – 3 000 сом, орнотуу иштери – 3000 сом). Жалпы чыгаша 31 000 сомду түздү. Кийинки жылы айыл өкмөтү автобустар кире алгыдай “чөнтөктөрдү” жасай тургандай кылып пландалды. Муну менен автобус аялдамага токтогондо башка машинелерге жолтоо болбой калат.

Күн-Туу айылында автобус аялдамаларын уюштуруу боюнча жумуштарды ийгиликтүү жыйынтыктагандан кийин Чоң-Жар айылынын жаштары да кошуналардын тажрыйбасын кайталап көрүүнү чечишти. Алты жигит 16 миң сом чогултуп, өз айылында эки аялдама жасашты. Коопсуздук максатында бардык жумуштар айыл өкмөтүнүн ТКЧ бөлүмүнүн жетекчисинин көзөмөлү алдында жүзөгө ашырылды. Учурда бардык беш аялдаманы айыл өкмөттүн балансына расмий түрдө өткөрүп берүү

боюнча иштер жүрүп жатат. Күн-Туу айылынын жаштарынын демилгеси аймактагы бардык жашоочулар үчүн мисал болуп калды. Айталы, Шалта айылынын жашоочулары көчөнү жарыктандыруу көйгөйүн биротоло унутууну чечишти. Алар бул көйгөйдү ЖМБА-иш-чараларын өткөрүүнүн алкагында артыкчылыктуу деп аташкан. Айылдын 14 тургуну өз аракеттерин бириктиришти. Алардын арасында Сокулук районунун РЭСинде иштеген кесипкөй электриктер да бар. Биринчи кезекте аймактагы башка айылдарда көчөлөрдө жарык кантип өткөрүлгөнүн аныктап чыгышты. Андан кийин эсептеп чыгып, ар биринен 1000 сомдон 2000 сомго чейин чогултуп, 44 000 сомго 32 чырак, узундугу 1,5 км болгон зымдарды сатып алышты. Устун тургузулбаган үйлөрдүн жанында аларды орнотушту. Бардык жумуштар үч ай бою – 2016-жылдын февраль айынан апрель айына чейин жүрдү.

Ошентип 2016-жылдын март айында жашоочулардын күчү менен Шалта айылынын эки көчөсүнө жарык жетти. Мында акчалай салым 44 миң сом болду. Ал эми эмгек салымы (50 миң сом көлөмүндө) Шалта айылынын жашоочулары – 12 кесипкөй электрик тарабынан жасалды.

Бул демилгенин жыйынтыктары тууралуу айыл тургуну Нурлан Тагаев буларды айтты: “Бул көйгөй адамдардын коопсуздугуна тикелей таасирин тийгизип келген. Мурда күүгүм болоор замат жашоо токтоп, көчөлөр ээнсиреп, адамдар үйдөн чыккандан коркчу. Эми болсо таптакыр башкача көрүнүш: баарында кубанычты байкайсың, күлүп-жайнап жүрүшөт, маанайлары да жакшы, каалаган учурда сыртка чыксаң болот. Бири-бирибиздикине конокко барып калдык, балдар кечинде деле көчөдө ойноп жүрүшөт, балдарыбызды эч коркпостон дүкөнгө жумшай алабыз. Айтор кечкурун айылда турмуш токтогон жок”.

“Айылдагы көпчүлүк адамдар бир маанилүү нерсени түшүнүп калышты – ЖӨБдүн мүмкүнчүлүктөрү чектелүү, ошондуктан аймактагы көйгөйлөрдүн баарын бир заматта чечип салууга күчү жетпейт. Эл ойгонгондой болду, сырттан жардам күтүп отурбастан, өз алдынча кандайдыр бир чара көрүш керектигин түшүндү. Мунун баары жергиликтүү жамаат менен тыгыз иштеше баштаган ЖӨБ кызматкерлеринин жигердүү ишинен улам болууда. Айыл өкмөтү калкка зарыл болгон маалыматтардын баарын берип калды, чогулуштарды өткөрүп турат. Мунун натыйжасында калктын жигердүүлүгү да күчөп, жергиликтүү бийликке болгон мамиле да өзгөрдү. Бирок эң негизгиси – аймактын жашоочулары өз позициясын өзгөртүштү. Эгерде мурда жатып ичээр маанай өкүм сүрүп, адамдар ЖӨБдүн ишин тынбай сындап келсе, эми Күн-Туу айылдык аймагында ар бир адам жалпы көйгөйдү чечүү үчүн өз салымын кошууга умтулуп турат. Биз бул демилгелерди аймак боюнча тараткыбыз келет, бардык жергиликтүү жамааттар ким жана

кантип аялдамаларды орнотконун, көчөлөргө жарык алып келгенин жана башка нерселерди билиши керек. Муну баары Долбоордун жардамы менен ишке ашты. Себеби Долбоор биздин аймакка жаңы дем берип, калк менен иштөөнүн жаны усулдарын аныктап чыкты”, - деп мойнуна алды айылдык кеңештин депутаты Нургуль Рыскулова.

Албетте бул калктын жарандык активдүүлүгүнүн жакшы бир үлгүсү деңизчи. Бирок муниципалитеттер менен иш алып баруунун көп жылдык практикасы көрсөткөндөй, негизинен ЖӨБ органдарынын кызматкерлери ушундай долбоорлорду ишке ашыруу процессинде өз ролун баамдашпайт. Адамдар чогулуп, демилге көтөрүп, жумуштарды жасап, куруп, орнотуп, оңдоп-түзөп бүткөндөн кийин гана АӨ жетекчилиги бул объекттерди мыйзамдаштырууга киришет.

Бирок мындай долбоорлорду ишке ашырууга киришерден мурда ЖӨБ органы тиешелүү ченемдик актыларды кабыл алышы керек. Башкача айтканда, элдик демилгелерди тигил же бул курулушка уруксат берүү тууралуу токтомдор өңдүү ЧУА аркылуу бекитүүгө, уруксат берүүчү документтерди, жабдууларга, электрмонтаж жана башка жумуштарды баштоого документтерди бардык адистештирилген ишкана менен мекемелерге, демилгелүү топторго көмөктөшүүгө тийиш. Мындай учурда айыл өкмөтү алгач РЭС менен расмий макулдашып, техникалык документтерди даярдашы керек болчу. Аялдамаларды ала турган болсок, мында да Архитектура менен техникалык документтерди макулдашуу жана даярдоо талап кылынат. Ошондон кийин гана аялдамалар курулуп, көчөлөргө жарык бериле башташ керек. Жумуштар аяктагандан кийинки объектти өткөрүп алуу жана колдонууга берүү, объектти АӨ балансына өткөрүп алуу жыйынтыктоочу милдеттүү этап болуп эсептелет. Өз кезегинде айыл өкмөтү келишимдин негизинде объектти тейлөөнү адистештирилген уюмга бериши керек. Мисалы, орнотулган чырактарды жана устундарды өткөрүп алуу-өткөрүп берүү актысынын негизинде РЭСке берилиш керек. Мындай процесстин бардык катышуучулары унутпашы керек: адистештирилген уюм (РЭС, архитектура ж.б.) менен макулдашпастан, техникалык документти иштеп чыкпастан берилген объектте авариялык абал түзүлсө, же кандайдыр бир кырсык болсо, бардык жоопкерчилик демилгечи курулушчуларга да, ЖӨБого да жүктөлөт.

Жалпысынан жаштардын демилгелери колдоого татыйт. Алар өз курдаштарына гана эмес, улуу муунга да жарандуулуктун, өз айылына жана жамаатына болгон жоопкерчиликтүү мамиленин үлгүсүн көрсөтө алышты. Бирок жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүү – бул ЖӨБ органдарынын милдети болгонун унутпаш керек.

Дем берүүчү үлүштүк гранттар: ким утушта калды?

Назира ТЮЛЮНДИЕВА,

ЭУЖӨБОЖ Долбоорунун бюджеттер аралык мамилелер боюнча адиси

2015-жылдан тарта Кыргыз Республикасында ЖӨБ органдары арасында дем берүүчү (үлүштүк) гранттарды бөлүштүрүүнүн жаңы тартиби иштей баштаган. Көптөгөн позитивдүү жыйынтыктар жана жетишкендиктер бар. Алардын ичинен эң негизгиси – элеттик муниципалитеттер үчүн гранттар мурдагыдай Финансы министрлигинин деңгээлинде эмес, район деңгээлинде бөлүштүрүлүп калды. Бөлүштүрүү системасы жалпысынан түшүнүктүү жана жеткиликтүү болуп калды. Ошентсе да акыркы жылдардагы практика айрым бир көйгөйлөрдү алып чыкты. Алардын ичинен төмөнкүлөргө өзгөчө көңүл бурулушу керек: каражаттарды үнөмдөө, бул болсо ЖӨБдүн салымдарынын ашыкча өсүшүнө алып келүүдө; муниципалитеттерди топторго туура эмес бөлүштүрүү, бул болсо бир муниципалитеттин башка муниципалитетке салыштырмалуу мүмкүнчүлүктөрүнүн тең болбой калышына алып келүүдө; облустук жана республикалык маанидеги шаарларда долбоорлорду тандап алуу критерийлеринин “иштебеген” абалда болушу; дем берүүчү гранттардын максаттуу багыты, алар ЖӨБдүн чыгашалуу милдеттенмелерин ишке ашыра келгенде алардын керектөөлөрүнө шайкеш келбей калууда; жобонун райондук деңгээлдеги долбоорлорду тандап алууга багытталгандыгы; дем берүүчү грант боюнча отчеттуулукта айкындуулуктун чектелүү болушу. Макалада аталган көйгөйлөрдүн пайда болуу себептерине сереп жасалып, аларды чечүү жолдору сунушталат.

Дем берүүчү (үлүштүк) гранттар – жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдарына (ЖӨБО) аймактарды социалдык-экономикалык өнүктүрүү программаларын ишке ашыруу үчүн жергиликтүү бюджеттердин үлүштүк катышуусу менен жана башка тартылган каражаттар долбоордук-конкурстук негизде республикалык бюджеттен берилүүчү акча каражаттары. Дем берүүчү гранттар облустук жана республикалык маанидеги шаарларды кошпогондо, ЖӨБОго конкурстун негизинде берилет. Дем берүүчү гранттар маанилүү аспап болуп эсептелет, анткени пландуу капиталдык ремонтту, же башка пландарды ишке ашырууда ка-

ражат жетишсиз болуп калган шарттарда ЖӨБО кошо каржылоо издеп, республикалык бюджетке кайрыла алат.

Үнөмдөө пайда алып келбегенде...

2015-жылы “дем берүүчү гранттар” беренеси боюнча 500 млн. сом бөлүнгөн. Андан кийин каржылоо 830 млн. сомго чейин көбөйтүлгөн. Конкурстун жыйынтыгы боюнча 829,1 млн. сомго 341 жаңы долбоор бекитилген. Өткөрүлгөн тендерлердин натыйжасында долбоорлор боюнча үнөмдөө 100 млн. сомду түзгөн (баштапкы суммасынан 12%).

2016-жылы долбоорлор боюнча тендерлерди өткөргөндөн кийин 2016-жылдын 1-октябрына карата үнөмдөө 120 млн. сомду, же бекитилген долбоорлордун наркынан 24% түздү. Бул сан жыл соңунда көбөйүшү ыктымал, анткени дагы 18 тендер өтүүгө тийиш.

Үнөмдөө – дайыма жакшыдай сезилет. Ал каражат туура башкарылганын билдирип, бюджет таңсыктыгы өндүү көйгөйдү чечүүгө көмөктөшөт. Бирок дайыма эле мындай боло бербейт. Жакшылап карай келгенде, үнөмдөө жергиликтүү бюджеттер жана жергиликтүү жамааттар үчүн жыргалдай көрүнбөйт, соңунда мамлекеттин пайдасына упай топтобойт.

Тендердин жыйынтыгы боюнча каражаттардын мынчалык олуттуу түрдө үнөмдөлүшү же пландоо этабында долбоордун наркы ашкере көрсөтүлгөнүнөн, же болбосо, ЖӨБ органдары тендердик табыштамалардын спецификациясын даярдоодо сапатсыз жол-жободон кабар берет. Экинчи вариантын карай турган болсок, тендерлерди арзан технологияларды жана материалдарды колдонгон жеткирүүчүлөр утуп алууда. Бул болсо долбоорлорду ишке ашыруунун сапатына терс таасирин тийгизет.

Медалдын экинчи бетин карай турган болсок, тендерлердин жыйынтыгында алынган үнөмдөө толугу менен республикалык бюджетте кала берүүдө. Башкача айтканда, ЖӨБ органдары долбоордун наркын азайтуу менен, иш жүзүндө долбоорлорго кошо каржылоонун КР Өкмөтүнүн 2015-жылдын

21-апрелиндеги №230 “Дем берүүчү гранттардын эсебинен долбоорлорду тандоо жана каржылоо жөнүндө Жобону жана Долбоорлорду даярдоо жана ишке ашыруу боюнча Нускаманы бекитүү жөнүндө” Токтомунда (мындан ары – жобо) каралгандан олуттуу үлүшүн берүүдө. Бул маселени чечүү үчүн ЖӨБ органынын салымынын көлөмүн анын кирешелик камсыз кылуу деңгээлине жараша түзүлгөн келишимдин суммасына ылайык кайра карап чыгыш керек.

Кошо каржылоо: ким кедей болсо, ошол көбүрөөк төлөйбү?

2015-жылы ДГ эсебинен долбоорлорду кошо каржылоого иш жүзүндө республикалык бюджеттен 710,7 млн. сом бөлүнгөн. Бул болсо 2014-жылга салыштырмалуу 79,5% көбүрөөк. 2011-жылы 299,6 млн. сомго, 2012-жылы 349,7 млн. сомго, 2013-жылы 353,5 млн. сомго, 2014-жылы 396,1 млн. сомго, 2015-жылы 710,7 млн. сомго каржыланган. (1-сүрөт). 2015-жылы дем берүүчү гранттардын эсебинен долбоорлорду кошо каржылоого 2014-жылга салыштырмалуу 310 млн. сомго көбүрөөк акча бөлүнгөн. 2015-жылы эң артыкчылыктуу долбоорлор болуп мектепте билим берүү (жалпы суммадан 42,8%), мектепке чейинки билим берүү (21,8%) объекттери жана маданий багыттагы объекттер (14,1%) болду. 2015-жылы маданий багыттагы объекттер боюнча ЖӨБО долбоорлорунда өсүш байкалат. Тескерисинче, инженердик-коммуникациялык инфраструктура объекттери боюнча өздөштүрүлгөн каражаттардын көлөмүндө төмөндөө билинген (3 млн. сомго). Бул болсо ЖӨБ

1-таблица. 2014-2015-ж.ж. дем берүүчү гранттарды чөйрөлөр боюнча бөлүштүрүү

№	Категория	Объект-тердин саны		Дем берүүчү гранттын көлөмү, миң сом менен		Жалпы көлөмдө салыштырмалуу салмагы, % менен	
		2014	2015	2014	2015	2014	2015
1	Мектептер	138	146	175,1	200,7	44,2	42,8
2	Бала бакчалар	62	83	62	102,4	22,6	21,8
3	Инженердик-коммуникациялык инфраструктура объекттери	31	34	43,5	39,4	11	8,4
4	Маданий багыттагы объекттер	26	50	32,1	66,2	8,1	14,1
5	Спорт багытындагы объекттер	23	30	26,6	41,0	6,8	8,8
6	Административдик маанидеги объекттер жана башкалар	22	11	22,7	13,5	5,7	2,9
7	Саламаттык сактоо объекттери	7	4	6,4	5,6	1,6	1,2

органдары арасында жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүү боюнча долбоорлор көп деле артыкчылыктуу болбогонун билдирет.

2015-жылы саламаттык сактоо чөйрөсүндөгү долбоорлор каржыланган (5,6 млн. сом). Муну же ЖӨБ органдарына дем берүүчү грантты бөлүп берүү шарттарынын бузулушу менен, же айрым саламаттык сактоо объекттерин муниципалдык менчикте сактап калуу менен түшүндүрсө болот.

2016-жылы “дем берүүчү гранттар” беренеси боюнча республикалык бюджеттин эсебинен каржылоо үчүн 501,5 млн. сомго 222 долбоор бекитилген.

Дем берүүчү гранттардын жардамы менен ушул жылы каржылана турган долбоорлор облустук (республикалык) маанидеги райондордун, шаарлардын деңгээлинде тандоо комиссиясынын чечиминин негизинде жана районго (шаарга) бөлүнгөн квотанын көлөмүнө ылайык тандалып алынганын белгилей кеткибиз келет. Жобонун талаптарына жооп бербеген добоорлор каралган жок.

2016-жылы бекитилген долбоорлордун түзүмүндө билинерлик өзгөрүүлөр орун алды: мектептер боюнча салыштырмалуу салмак 10 пайыздык пунктка кыскарды (42ден 32% чейин).

Бул болсо 2016-жылы Жерүй кенин иштетүүгө укуктуу сатуудан түшкөн ресурстарды мектептердин ремонтна багытталышы менен түшүндүрүлөт. Ошол эле маалда 2016-жылы саламаттык сактоо чөйрөсүндө ЖӨБонун долбоорлору билинерлик көбөйгөн (1,2 пайыздан 9,7% чейин).

Региондор боюнча каржылоого бекитилген объекттердин саны:

- Жалал-Абад облусу, 51 долбоор- 116,7 млн.сом, же 2016-жылы “дем берүүчү гранттар” бере-



1-сүрөт. 2011-2015-ж.ж. дем берүүчү грантты каржылоого бөлүнгөн каражаттын көлөмү

2-таблица. 2016-жылы ДГ эсебинен каржылана турган бекитилген долбоорлор

		Объектер-дин саны	ДГ көлөмү, млн. сом менен	%
1	Мектептер	76	160,3	32,0
2	Бала бакчалар	43	99,9	20,0
3	Маданий маанидеги объекттер	28	65,6	13,1
4	Спорт багытындагы объекттер	22	57,5	11,5
5	Саламаттык сактоо объекттери	24	48,9	9,7
6	Инженердик-коммуникациялык инфраструктура объекттери	15	33,7	6,7
7	Административдик маанидеги объекттер жана башкалар	14	35,5	7,0

неси боюнча каржылоонун жалпы суммасынан 23,3%;

- Чүй облусу, 47 долбоор – 95,1 млн. сом, же 19 %;
- Ош облусу, 94,1 млн. сомго 42 долбоор, же 18,7 %;
- Ысык-Көл облусу, 29 долбоор – 63,3 млн. сом, же 12,6%;
- Нарын облусу, 20 долбоор – 49,3 млн. сом, же 9,8%;
- Баткен облусу, 20 долбоор – 46,6 млн. сом, же 9,3%;
- Талас облусу, 13 долбоор – 36,4 млн. сом, же 7,3%;

2016-жылы каржылана турган долбоорлор үчүн жергиликтүү бюджеттер долбоорлорду каржылоодо канчалык салым кошо алаарын аныктоо үчүн бюджеттик камсыз кылуу деңгээлин эсептөө жергиликтүү бюджеттин кирешесинин божомолуна негизделген. Ал болсо Финансы министрлигинин Буйругу менен 16840,9 сом көлөмүндө бекитилген. 2016-жылга жергиликтүү бюджеттин киреше көрсөткүчүнүн мыйзам¹ менен бекитилген көлөмү 16867,9 сомго барабар болгон, бул болсо Финансы министрлиги бекиткен эсептик көрсөткүчтөн болгону 0,2% гана көбүрөөк. Ушуну менен бирге эсептөөлөрдө жергиликтүү бюджеттин өз кирешелеринин көрсөткүчтөрү колдонулат (трансферттерди кошпогондо).

Жергиликтүү бюджеттин салымынын жана долбоор боюнча тартылган каражаттардын минималдык деңгээлин аныктоо үчүн кирешелик камсыз кылуу деңгээли 2016-жылы долбоорлор үчүн төмөнкү формула боюнча эсептелди:

$$DO_i = (PD_i / Ni) * 100, \text{ мында:}$$

DO_i - деңгээли - i -жергиликтүү бюджеттин кирешелик камсыз кылуу деңгээли;

PD_i - пландалган жылга i -жергиликтүү бюджеттин кирешелеринин болжолу;

Ni - i -жергиликтүү коомчулуктун калкынын саны (Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика

комитетинин акыркы маалыматына ылайык). Анткен менен бул формула i -жергиликтүү бюджеттин бюджеттик камсыздалуусун 1 адамга карата сом менен эсептөөгө жол ачканы менен, анын деңгээлин пайыз менен эсептөөнү мүмкүн кылбайт. Ал болсо тиешелүү топ боюнча орточо көрсөткүчү менен, конкреттүү жергиликтүү бюджеттин

бюджеттик камсыздалуусун салыштыруунун натыйжасында эсептелет (республикалык, облустук, райондук маанидеги шаарлардын мэриялары жана айылдык аймактар).

Көйгөй: 2016-жылы жергиликтүү бюджеттердин салымынын жана тартылган каражаттардын минималдуу деңгээлин аныктоо үчүн кирешелик камсыз кылуу деңгээли эсептөө тиешелүү топтор боюнча (республикалык, облустук, райондук маанидеги шаарлардын мэриялары жана айылдык аймактар) орточо көрсөткүчкө карата жергиликтүү бюджеттердин бюджеттик камсыздалуусунун ара катышын эсепке албастан эсептелип калган. Натыйжада кирешелик камсыз кылуу деңгээлинин бекитилген көрсөткүчтөрү бир аз жогорку деңгээлде бекитилип калган жана 2016-жылы айрым ЖӨБ органдары долбоорлорду кошо каржылоого көбүрөөк ресурс сарпташат. Эгерде алардын көрсөткүчтөрү топтор боюнча орточо көрсөткүчтөр менен ара катышты эсепке алып эсептелингенде азыраак болмок.

X шаарынын мисалында түшүндүрүп берели. Ушул тапта кирешелик камсыз кылуу деңгээлинин көрсөткүчү шаардын жергиликтүү бюджетинин киреше божомолун шаардагы калктын санына бөлүү менен эсептелет. Сүлүктү шаарынын жергиликтүү бюджетинин киреше божомолу пландалган жылга 50 028 миң сомго барабар, калктын саны болсо 21 882 кишини түзөт.

$$X \text{ шаарынын ДО деңгээли} = (50\,028 / 21\,882) * 100 = 228,63$$

Ошентип, колдонуудагы жобо боюнча X шаары бюджеттик камсыздалуу деңгээли 200дөн 500% чейинки топко киргизилип, анын салымынын көлөмү долбоордун суммасынан 25% кем болбош керек. Бирок бул формула жергиликтүү бюджеттин бюджеттик камсыздалуусунун 1 адамга карата миң сом менен эсептөөгө гана жарайт. Формула анын деңгээлин пайыздар менен көрсөтө албайт. Пайыздар менен көрсөткөндө конкреттүү шаардын бюджеттик камсыздалуусу облустук маанидеги шаарлар боюнча орточо канчалык айырмаланарын билинмек. Туура эсептөө үчүн шаардын бюджеттик камсыздалуусун эсептеп чыгуу зарыл:

¹ 2015-жылдын 31-декабрындагы №233 “2016-жылга республикалык бюджетти жана 2017-2018-жылдарга болжолу жөнүндө” КР Мыйзамы

50 028 миң сом / 21, 882 киши = 2286,26 сом/киши

Андан кийин облустук маанидеги шаарлардын орточо бюджеттик камсыздалуусун эсептейбиз. Бул үчүн облустук маанидеги шаарлардын жергиликтүү бюджеттеринин болжолдонгон кирешесинин 1 716 446,2 миң сомго барабар суммасын облустук маанидеги шаарлардын калкынын 527, 133 миң кишиге барабар болгон санына бөлөбүз.

1 716 446,2 миң сом / 527, 133 миң киши = 3256,19 сом/киши

Эми Х шаарынын бюджеттик камсыздалуусун облустук маанидеги шаарлардын орточо бюджеттик камсыздалуусуна бөлүү менен анын пайыз түрүндөгү деңгээлин алабыз.

X шаарынын ДО деңгээли = $2286,26 / 3256,19 \cdot 100\% = 70,2\%$

Ошентип, колдонуудагы жобого түзөтүүлөр кабыл алынган шарттарда Х шаары бюджеттик камсыздалуу деңгээли 50 пайыздан 100% чейинкилердин тобуна кирип, анын салымынын көлөмү долбоордун суммасынан 15% кем болбош керек. Колдонуудагы жоба боюнча азыр 25% болуп турат.

Сунуш: жергиликтүү бюджеттин бюджеттик камсыздалуусунун формуласын такташ керек. Муну анын бюджеттик камсыздалуу деңгээлин топ боюнча орточо маанисине кошууну эсепке алып жасаш керек.

Эгерде ЖӨБ органы тарабынан долбоорду кошо каржылоодо салымдын көлөмүн жаңы жобого ылайык салыштыра турган болсок, анда бир караганда өзгөрүүлөр ЖӨБ органдарынын салымынын төмөндөшүнө алып келгендей көрүнөт. Алардын салымы долбоордун жалпы суммасынан 7 пайыздан 30% чейинки көлөмдө деп аныкталды. Ушуну менен бирге ал толугу менен акчалай формада болот. Жаңы жободо ошондой эле топтордо ЖӨБ органдарынын салымдары боюнча ажырымдар кыскарды.

2012-жылдагы Жободо долбоорду каржылоодо арыз берүүчүнүн салымы долбоордун суммасынан 10 пайыздан 60% чейин болчу. Буга чейин материалдар жана эмгек ресурстары түрүндө 50% чейин салым кошууга уруксат берилип келген. Акыркы жылдары ЖӨБ органдары салымды акчалай түрүндө берип жатканын эсепке алуу менен, жаңы жободо акчалай салымдан башка формада салым кошууга тыюу салынган. Айталы, 2014-жылы каржыланган 309 долбоор боюнча салым 123,7 млн. сом болсо, анын ичинен эмгек салымы 15,1 млн. сомду, же жалпы салымдын көлөмүнүн 12,2% түздү.

2012-2014-жылдары ишке ашырылган долбоорлорго жасалган анализ көрсөткөндөй, ЖӨБ органдары долбоорду ишке ашырууга салым кошкондон тышкары, долбоорлорду даярдоо жана ишке ашыруу үчүн тиешелүү адистерди ишке алууга кеткен чыгашаларды да көтөрүшкөн. Бул чыгаша сметалык баасында эсепке алынган эмес. Долбоорлордун сапатын жакшыртуу максатында жаңы жобого ылайык, долбоорду даярдай баштагандан

тартып, аны жыйынтыктаганга чейинки жумуштарды коштоп жүрчү тиешелүү адистерди ишке алууга кеткен бардык чыгашалар долбоордун бюджетине кошулат жана ЖӨБ органдарынын салымы катары эсепке алынат.

Тең эмес теңгеби?

Ушул тапта бюджеттик камсыздуулук деңгээли 100% аз болгон ЖӨБО үчүн төмөн шкала эки топко бөлүнгөн:

- бюджеттик камсыздуулук деңгээли 50 пайыздан аз ЖӨБ органы – салым 7% кем болбош керек;
- бюджеттик камсыздуулук деңгээли 50 пайыздан 100% чейин ЖӨБ органы – салым 15% кем болбош керек;

Финансы министрлигинин буйругуна ылайык, 2015-жылы долбоорлорду ишке ашырууда жергиликтүү бюджеттердин салымынын үлүшү алардын бюджеттик камсыздуулук деңгээлин эсепке алуу менен төмөнкү топтор боюнча бекитилди:

- бюджеттик камсыздуулук деңгээли 50% кем болгон 144 ЖӨБ органы 7% кем эмес салым кошот;
- бюджеттик камсыздуулук деңгээли 50-100% болгон 169 ЖӨБ органы 15% кем эмес салым кошот;
- бюджеттик камсыздуулук деңгээли 100 пайыздан 200% чейинки 88 ЖӨБ органы 20% кем эмес салым кошот;
- бюджеттик камсыздуулук деңгээли 200-500% болгон 67 ЖӨБ органы 25% кем эмес салым кошот;
- бюджеттик камсыздуулук деңгээли 500% ашкан 16 ЖӨБ органы гана 30% кем эмес салым кошот.

Финансы министрлигинин Буйругуна ылайык, алгачкы эки топко кирген (бюджеттик камсыздалуусу 100% чейинкилер) ЖӨБ органдарынын саны 313 болду. Экинчи жагынан Финансы министрлигинин маалыматы боюнча, республикада айылдык аймактардын 83% (болжол менен 373 АА) теңдештирүүчү грант алат жана дотацияда турат. Мындай айылдык аймактар теориялык жактан алып караганда бюджеттик камсыздалуусу 100% чейинкилердин тобунда болууга тийиш.

Көйгөй: Теңдештирүүчү грант алган ЖӨБ органдарынын саны бюджеттик камсыздалуусу 100% кем болгон ЖӨБ органдарынын санынан көп (60 ЖӨБО). Дотациядагы айрым ЖӨБ органдары алардын долбоорлору бекитилген учурда бюджеттик камсыздалуу деңгээлинин көрсөткүчтөрү туура эмес эсептелип калгандыктан улам долбоордун суммасынан 20% ашык салым кошууга мажбур болот деп божомолдосо болот.

Сунуш. Теңдештирүүчү грант алган ЖӨБ органдары үчүн салымдын бирдиктүү көлөмүн – долбоордун суммасынан 10% деңгээлинде киргизүүнү сунуштайбыз. Дотацияда болбогон ЖӨБ органдары

3-таблица. Теңдештирүүчү гранттар боюнча камсыздалгандык коэффициентин боюнча ЖӨБ градациясынын долбоору

Критерийдин аталышы	Индикатордун сүрөттөлүшү	Баллдар
1. Теңдештирүүчү гранттар боюнча камсыздалгандык коэффициентин	Теңдештирүүчү грант албаган ЖӨБдун долбоору	0
	- 500гө чейин	5
	- 1000гө чейин	10
	- 1500гө чейин	15
	- 2000гө чейин	20
	- 2500дөн жогору	25

ры үчүн салым көлөмүн жобого ылайык калтырыш керек.

Тандап алуу критерийлери

Долбоорлорду тандап алуу берилген баанын негизинде жүргүзүлөт. Ал бааны долбоорлорду тандоо боюнча комиссиянын ар бир мүчөсү балл түрүндө коюп чыгат. Ал эми долбоор боюнча баллдарды жалпы эсептөө комиссия мүчөлөрү толтурган баалоочу кагаздардын негизинде жүргүзүлөт. Комиссия мүчөлөрүнүн санынан көз каранды болгон баллдарды топтоп, баа рейтингин түзүлөт. Ал райондо же шаарда квотаны бөлүштүрө келгенде мааниге ээ болбойт, анткени баалоо рейтингин ошол эле комиссия коет. Бирок кийин республикалык деңгээлде айрым райондордо жана/же шаарларда квоталарды колдонбогондун натыйжасында пайда болгон ресурстарды бөлүштүргөндө кошумча долбоорлордун баалоо рейтингин боюнча комиссиянын көп мүчөсү баа берген долбоорлорго артыкчылык берилип калышы мүмкүн. Бул көйгөй бардык деңгээлдер үчүн комиссиялардын белгилүү бир санына талап киргизүү менен чечилиши керек.

Анын үстүнө жобонун критерийлерине ылайык белгиленген баллдар жеринде ошол критерий боюнча жеткен чеги катары чечмеленген. Мисалы, теңдештирүүчү гранттар боюнча камсыздуулук коэффициентинин критерийи боюнча баа 5 баллга чейин деген чекте коюлушу мүмкүн.

Көйгөй: өтүнмөлөрдү баалоодо балл койгондо мындай мамиле субъективдүүлүккө жол ачып, долбоорлорду баалоонун айкындуулугуна көмөктөшпөйт.

Сунуш. Критерийлер боюнча чоң градацияны белгилөөнү сунуштайбыз. Бул болсо коюлган баллдарды айкын критерийлердин негизинде дифференциациялоого жардам берет. Мисалы, теңдештирүүчү гранттар боюнча камсыздуулук коэффициентин боюнча үч топтун ордуна алты топ киргизүүнү (бул көрсөткүчтүн практикада түзүлгөн маанисин эсепке алуу менен) сунуштайбыз (3-таблицада көрсөтүлгөндөй).

Калктын артыкчылыктарын сөзсүз изилдөө, аларды өнүгүү программаларына жана жарандар демилге көтөрүп чыккан долбоорлорду даярдап

жатканда кошуу талаптары жобонун 11-пунктунда жана Долбоорлорду даярдоо жана ишке ашыруу боюнча Нускаманын 17-18-пункттарында көрсөтүлгөн. Практикада болсо, адатта ЖӨБ органы бул талапты формалдуу түрдө гана аткарып коет: өнүгүү программасынан көчүрмө бөлүктү берет. Анда социалдык-экономикалык өнүгүү программасын кабыл алуу күнү менен дал келбеген күн көрсөтүлүп калат. Долбоорду тандап алуу боюнча комиссиянын катчылыгы же Финансы министрлигинин дем берүүчү гранттар бөлүмү эскертүү бергенден кийин гана долбоор жобонун талаптарына шайкеш келтирилет. Бул көйгөйдү өз ара байланышта болгон критерийлерди киргизүү менен чечсе болот: калкты артыкчылыктуу долбоорду аныктоого тартып, долбоорду социалдык-экономикалык өнүгүү программасына киргизиш керек.

Жободо дем берүүчү гранттардын эсебинен инфраструктуралык долбоорлорду ишке ашыруу каржылана турганы аныкталган (муниципалдык менчиктин курулушу, реконструкциялоо, абаттоо жана капиталдык ремонт). Дем берүүчү гранттар бюджеттер аралык мамилелер системасынын бир бөлүгү болуп эсептелет. Гранттар мамлекеттик органдар менен ЖӨБ органдары ортосунда бир жагынан функцияларды жана ыйгарым укуктарды, экинчи жагынан аларды ишке ашыруу үчүн киреше булактарын ажыратууга негизделген. Дем берүүчү гранттардын максаттуу багыты бюджеттер аралык мамилелер системасында алардын ролун эсепке алуу менен аныкталыш керек.

ЖӨБдун иш-милдеттери жана ыйгарым укуктары 2011-жылдын 15-июлундагы №101 “Жергиликтүү өз алдынча башкаруу жөнүндө” КР Мыйзамында белгиленген. ЖӨБдун карамагына жергиликтүү маанидеги 23 маселе киргизилген (18-берене). Ошону менен бирге алардын ичинен 16сын ишке ашыруу тигил же бул деңгээлинде социалдык-экономикалык инфраструктураны түзүүгө жана өнүктүрүүгө байланыштуу (4-табл.). Мындан улам дем берүүчү гранттар эч кандай шылтоосуз жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүнү каржылоого гана багытталыш керек.

ЖӨБдун бекитилген чыгашалуу ыйгарым укуктары негизги фонддорго (мисалы, таштанды жыйноо жана чыгаруу үчүн машинелер, дене тарбиясын жана массалык спортту өнүктүрүү үчүн шаймандар) кеткен капитал сыйымдуу чыгашаларды да жүзөгө ашырууну караштырат. Бул болсо бюджеттер аралык мамилелер системасында жалгыз капиталдык трансферт болуп эсептелген дем берүүчү гранттардын максаттуу багытын кайра карап чыгуу зарылчылыгын пайда кылат.

Көйгөй. Бүгүнкү күндө бюджеттер аралык мамилелер системасында дем берүүчү гранттардын максаттуу багыты ЖӨБдун муктаждыктарына жана функция менен ыйгарым укуктарды бөлүштүрүүнүн негизинде түзүлгөн чыгаша мил-

4-таблица. Инфраструктурага капиталдык чыгашаларды талап кылган жергиликтүү маанидеги маселелер

Жергиликтүү маанидеги маселелер	Эскертүү
- муниципалдык менчикти башкаруу	муниципалдык менчиктеги жаңы объекттердин ремонту, реконструкциясы жана курулушу капиталдык чыгымдарды талап кылат
- калкты ичүүчү суу менен жабдуу	суу менен жабдуу системаларын куруу, ремонттоо, кеңейтүү капиталдык чыгымдарды талап кылат
- калктуу конуштарда канализация жана тазалоочу курулмалардын тутумунун ишин камсыз кылуу	канализация жана тазалоочу курулмаларды куруу, ремонттоо, кеңейтүү капиталдык чыгымдарды талап кылат
- калктуу конуштардагы муниципалдык жолдордун иштешин камсыз кылуу	муниципалдык жолдорду куруу, ремонттоо, калыбына келтирүү капиталдык чыгымдарды талап кылат
- жалпы пайдалануудагы жерлерге жарык берүүнү уюштуруу	устандарды, жабдууларды, жарыктандыруучу алеттерди, коопсуздук системасын орнотуу, капиталдык ремонтту ж.б. капиталдык чыгымдарды талап кылат
- көрүстөндөрдүн иштешин жана ырасым кызматтарынын көрсөтүлүшүн камсыз кылуу	аймакты көрктөндүрүү, тосмолорду орнотуу ж.б. бир жолку чыгашаларды талап кылышы мүмкүн
- жалпы пайдалануудагы жерлерди көрктөндүрүү жана жашылдандыруу	аймакты көрктөндүрүү, тосмолорду орнотуу ж.б. бир жолку чыгашаларды талап кылышы мүмкүн
- парктардын, спорттук курулмалардын жана дем алуу жайларынын иштешин камсыз кылуу	курулуш, ремонт, аймакты көрктөндүрүү, тосмолорду орнотуу ж.б. капиталдык чыгымдарды талап кылышы мүмкүн
- турмуш-тиричилик калдыктарын жыйноону, ташып кетүүнү жана керектен чыгарууну уюштуруу	техниканы, контейнерлерди сатып алуу, тосмолорду орнотуу ж.б. капиталдык чыгымдарды талап кылышы мүмкүн
- муниципалдык транспорттун иштешин камсыз кылуу	аялдамаларды куруу, жолдорго белги чийүү, жолчырактарын орнотуу ж.б. капиталдык чыгымдарды талап кылат
- жергиликтүү маанидеги тарыхый-маданий мурастарды коргоо жана пайдалануу жагындагы контролдоо	тарыхый-маданий мурас объекттерин ремонттоо, калыбына келтирүү, аймакты көрктөндүрүү бир жолку капиталдык чыгашаларды талап кылышы мүмкүн
- жергиликтүү маанидеги китепканалардын ишин уюштуруу жана камсыз кылуу	маалыматтык-коммуникациялык технологиялар менен жабдуу, имараттардын ремонту, курулушу бир жолку капиталдык чыгашаларды талап кылышы мүмкүн
- тиешелүү калктуу конуштун аймагында жарнакты жайгаштыруу	заманбап технологияларды колдонуу менен жабдууларды сатып алуу бир жолку капиталдык чыгашаларды талап кылышы мүмкүн
- элдик көркөм чыгармачылыкты өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүү	иш-чараларды өткөрүү үчүн жайлар менен камсыздоо бир жолку капиталдык чыгашаларды талап кылышы мүмкүн
- бош убакытты өткөрүүнү уюштуруу үчүн шарттарды түзүү	объекттердин ремонту, реконструкциясы, курулушу, шаймандарды сатып алуу, аймакты көрктөндүрүү капиталдык чыгашаларды талап кылышы мүмкүн
- дене тарбиясын жана массалык спортту өнүктүрүү үчүн шарттарды камсыз кылуу	объекттердин ремонту, реконструкциясы, курулушу, шаймандарды сатып алуу капиталдык чыгашаларды талап кылышы мүмкүн

деттенмелерге объективдүү түрдө жооп бербейт. Сунуш. Орто мөөнөттүү келечекте Финансы министрлигине дем берүүчү гранттардын максаттуу багытын ЖӨБ органдарынын чыгашалуу ыйгарым укуктарынын өзгөчөлүгүн эсепке алуу менен карап чыгууну сунуштайбыз. Ошондо жергиликтүү социалдык-экономикалык инфраструктуранын өнүгүүсүн гана шарттабастан, ошону менен бирге жабдууларды, шаймандарды сатып алуу менен жергиликтүү деңгээлде натыйжалуу (сапаттуу) башкаруу жана кызмат көрсөтүү үчүн шарт түзүлмө.

Жаңы жобого облустук жана республикалык маанидеги райондор жана шаарлар үчүн дем берүүчү гранттар боюнча квоталарды киргизүү аталган ЖӨБ органдарына жергиликтүү жамаат менен биргелешкен демилгелердин алкагында долбоорлорду ишке ашырып туруу үчүн жыл сайын республикалык бюджеттен финансылык "гүлазыкты" кепилдемек. Райондук деңгээлде өтүнмө берген ЖӨБ органдары өз долбоорлорун ишке ашыруу

үчүн финансы жардамын конкурстук негизде алып туруу мүмкүнчүлүгүнө гана ээ.

Жобонун 4-тиркемесине ылайык, долбоорлорду конкурстук тандоо 9 критерий боюнча жүзөгө ашырылат. Анткен менен долбоордун сунуштарды баалоо критерийлери жаңы жобонун башка нормаларындай эле долбоорлорду райондук деңгээлде тандоого багытталган. Райондук деңгээлде конкурстук негизде ар кайсы ЖӨБ органдарынан табыштамалар кабыл алынат жана каралат. Облустук жана республикалык маанидеги шаарлардын деңгээлинде артыкчылыктуу көйгөйлөрдү (долбоорлорду эмес) тандоо өзүнчө жол-жоболорду жана критерийлерди иштеп чыгууну жана кабыл алууну талап кылат. Себеби бардык табыштамалар бир ЖӨБ органынан кабыл алынат.

Облустук жана республикалык маанидеги шаарларда биринчи этабында (январь-апрелде) ЖӨБ органына долбоорлорду иштеп чыгуу үчүн артыкчылыктуу көйгөйлөрдү төмөнкүдөй критерий-

5-таблица. Долбоорлорду даярдоо үчүн көйгөйлөрдү тандоо критерийлери

Критерийдин аталышы	Критерийдин сүрөттөлүшү	Баллдар
1. Көйгөйдү тикелей чечүү калктын өмүрү жана саламаттыгы үчүн тобокелчиликтерди азайтат (табигый кырсыктар, эпидемиологиялык абал, техногендик кырсыктар)	- табигый кырсыктарды болтурбоо	5-10
	- көмөкчү кызмат көрсөтүү үчүн колдонулган объекттин авариялык абалы	10-15
	- негизги кызмат көрсөтүүлөр үчүн колдонулган объекттин авариялык абалы	15-20
2. Долбоордун өлкөнүн Улуттук, тармактык өнүгүү стратегиясынын алкагында дагы да жогорку артыкчылыктуулукка ээ болгон өнүгүү чөйрөсүнө тийиштүүлүгү	- долбоордун маанилүүлүгү тармактык артыкчылыктарга негизделген	5
	- долбоордун маанилүүлүгү улуттук артыкчылыктарга негизделген	10
	- райондун деңгээлиндеги долбоордун маанилүүлүгү	15
3. Калктын артыкчылыктарды аныктоого тартылгандыгы	- долбоорду колдогон жарандардын үлүшү (артыкчылыктуусун аныктоо боюнча иш-чараларга катышкан жарандардын 1ден 10% чейин)	0,5тен 5ке чейин балл
	- долбоорду колдогон жарандардын үлүшү (артыкчылыктуусун аныктоо боюнча иш-чараларга катышкан жарандардын 12ден 20% чейин)	5тен 10го чейин балл
	- долбоорду колдогон жарандардын үлүшү (артыкчылыктуусун аныктоо боюнча иш-чараларга катышкан жарандардын 20дан 40% чейин)	10дон 20га чейин балл
4. Долбоордун балдарга жана жаштарга карата социалдык маселелерди өнүктүрүүгө багытталгандыгы	- ооба	5
5. Пландалган объекттин андан ары иштешин камсыздоо үчүн ресурстардын болушу	- орто мөөнөттүү келечек (3 жылга чейин)	5
	- узак мөөнөттүү келечек (3 жылдан ашык)	15
6. Долбоорду ишке ашыруунун натыйжасында түзүлгөн продукциянын (кызмат көрсөтүүнүн) керектөөчүлөрү. Алар объекттин долбоордук кубаттуулугун белгиленгендей деңгээлде камсыздай ала турган санда болуш керек	- жетишсиз (долбоордук кубаттуулуктун 50% чейинкиси)	0
	- жетиштүү (долбоордук кубаттуулуктун 50 пайыздан 100% чейинкиси)	10
	- ашат (долбоордук кубаттуулуктун 100% же андан жогору).	20
7. Жаңы жумуш орундарын түзүү	- түзүлбөйт	0
	- 1ден 5ке чейин жумуш орду түзүлөт	10
	- 5тен ашык жумушчу орун түзүлөт	20

лер боюнча тандап алуу сунушталат (5-таблица). Долбоорлорду иштеп чыгуу үчүн артыкчылыктуу көйгөйлөрдүн тизмеси болжолдонгон мезгилге карата пландалган квотанын чегинде баалоо рейтингинин негизинде түзүлүш керек. Облустук жана республикалык маанидеги шаарлар үчүн долбоорлордун суммасы боюнча чектөөлөрдү алып салуу зарыл. Анткени бөлүнгөн квотаны бир ЖӨБ органы колдонот. Финансы министрлиги баалоо үчүн комиссияга берүү максатында артыкчылыктуу көйгөйлөрдү тандоонун максатын, тапшырмаларын, жол-жоболорун; долбоорлорду иштеп чыгуу үчүн көйгөйлөрдүн санын жана долбоордун суммасы боюнча чектөөлөрдү; комиссиянын артыкчылыктуу көйгөйдү тандап алуу критерийлерин жана башка жоболорду аныктап алышы керек.

КР Бюджетинин кирешелеринин жана чыгашаларынын классификациясына ылайык, дем берүүчү гранттар бюджеттердин киреше бөлүгүнүн (13311300-код) жана бюджеттердин чыгаша бөлүгүнүн курамына (экономикалык классификациянын 26311300-коду) кирет. Ага жараша дем

берүүчү гранттар мамлекеттик бюджетти, анын ичинде республикалык жана жергиликтүү бюджеттерди аткаруу тууралуу отчетто чагылдырылыш керек. Ошону менен бирге дем берүүчү гранттар мамлекеттик бюджеттин аткарылышы тууралуу 2014-жылдагы отчетто ведомстволук классификацияда (26621-код – Финансы министрлиги - дем берүүчү гранттар) республикалык бюджеттин бөлүгүндө гана каралган.

Мамлекеттик бюджеттин 2015-жылы аткарылышы тууралуу отчеттун “Операциялык ишмердиктен Кирешелер/Акча каражаттарынын түшүүсү”, “Операциялык ишмердикти жүргүзүү үчүн Чыгашалар/Акча каражаттарын төлөп берүү” жана “Финансылык эмес активдерге салымдарга байланыштуу акча каражаттарынын агымы” бөлүмдөрүндө дем берүүчү гранттардын өлчөмү көрсөтүлгөн эмес. Мамлекеттик бюджеттин аткарылышы тууралуу отчетто дем берүүчү гранттар тууралуу маалыматтарды кошуу мамлекеттик бюджеттин чыгашалар менен кирешелерин толук эсепке алууну, айкындуулукту камсыздайт.

**Азамат
МАМЫТОВ,
ЭҮЖӨБОЖ**
Долбоорунун
муниципалдык
финансы
боюнча адиси

Бюджет айкындуулугунун муниципалдык индексин колдонуу практикасы: муниципалитеттердеги орто аралыктагы жыйынтыктар

Бюджет айкындуулугунун муниципалдык индекси (мындан ары – БАМИ) – бул жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын (мындан ары – ЖӨБ) калк алдындагы айкындуулугунун жана отчеттуулугунун деңгээлин баалоочу аспап. БАМИ баалоосу үч багыт боюнча жүзөгө ашырылат: бюджеттик маалыматтардын/документтердин курамы, толуктугу жана көрсөтмөлүүлүгү, бюджеттик маалыматтын калк үчүн жеткиликтүүлүгү жана жарандардын бюджеттик процеске катышуусу.

Мындан тышкары БАМИ жарандык коомдун өнүгүүсүнө жана калктын укуктук жана финансылык сабаттуулук деңгээлинин жогорулашына көмөктөшөт. Индекс айкындуулук деңгээлин гана өлчөп, ага мониторинг гана жүргүзбөстөн, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына бюджет айкындуулугун күчөтүү үчүн кайсы багытта иш алып баруу керектигин көрсөтүп турат. Бюджет айкындуулугунун жана бюджеттик процесстин индексинин маңызы бюджеттик маалыматтын жөнөкөй жана ачык болушуна мониторинг гана жүргүзүүдө камтылган эмес. Индекс ошондой эле жарандардын бюджеттик процеске катышуу деңгээлин да чагылдырат. Демократияны өнүктүрүү аспабы катары индекс жамааттын бышып жетилүүсүнөн көз каранды болот. Башкача айтканда, калктын жана жарандык коом институттарынын бюджеттик процесстин айкындуулугуна коомдук көзөмөлдү жүзөгө ашырууга жана бюджеттик саясат маселелери боюнча жергиликтүү жамааттын кызыкчылыктарын коргоо менен чечим кабыл алуу даярдыгына жана жөндөмдүүлүгүнө көз каранды болот¹. Ушул тапта БАМИ аспабы Чүй облусунун аймагында “Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” долбоорунун (мындан ары – Долбоор) 12 максаттуу муниципалитетинде 2015-жылы Долбоордун алкагында иштелип чыккан жана жарыяланган окуу куралынын негизинде колдонулуп келатат. Долбоорду Швейцария өкмөтү каржылайт жана Өнүктүрүү саясат институту ишке ашырат.

¹ Жарандардын жергиликтүү өз алдынча башкаруунун бюджеттик процесине катышуусунун аспабы катары бюджет айкындуулугунун муниципалдык индекси: Практикалык окуу китеби / “Жарандардын Кыргыз Республикасынын жергиликтүү өз алдынча башкарууга катышуусу” окуу материалдарынын топтому. Бешинчи бөлүк. – Б.: Өнүктүрүү саясат институту, 2015. Китепти Долбоордун сайтынан таба аласыз: http://vap.kg/ru/press_room/publications/full/128.html

Базалык баалоо

2015-жылдын ноябрь айында Долбоордун адистери БАМИнин базалык баасын жүргүзүшкөн. Баалоонун жыйынтыгы боюнча мүмкүн болгон 100 баллдын ичинен бир дагы муниципалитет 40 баллдан жогору алалбай койгон. Эң көп баллды Кемин шаарынын мэриясы алды – 38 балл.

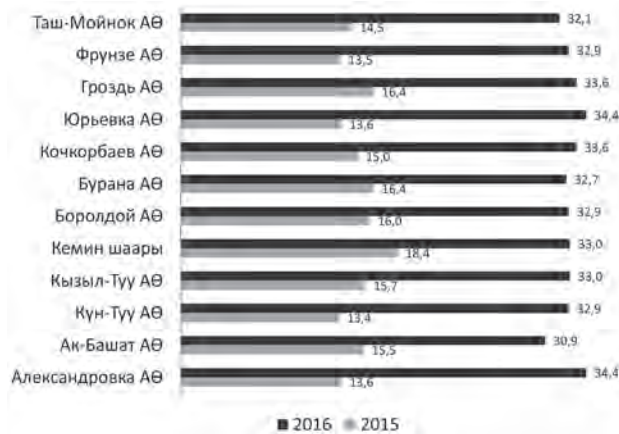
БАМИ боюнча төмөн баллдардын негизги себептери төмөнкүлөр:

- 1-индикатор: бюджеттик маалыматтын курамы, толуктугу жана көрсөтмөлүүлүгү. Бир дагы муниципалитетте долбоордун адистери калк үчүн жеткиликтүү тилде бюджет тууралуу маалыматты таба алышкан эмес. Папканын ичинде сакталган бардык бюджеттик документтер жергиликтүү өз алдынча башкаруунун райондук финансы бөлүмүнө жиберген отчету болуп чыкты. Аны айылдын же шаардын карапайым жашоочусу эч түшүнбөйт.
- 2-индикатор: бюджеттик маалыматтын калк үчүн жеткиликтүү болушу. Муниципалитеттин бир дагы маалымат тактасында жашоочулар инфографика менен даярдалган бюджет тууралуу маалыматты, маалыматка жеткиликтүүлүк жөнүндө мыйзамдын негизги жоболорун, мамлекеттик сатып алуулар пландары жана жыйынтыктары тууралуу маалыматты, бюджет боюнча инфографикасы бар буклетти, Эсеп палатасынын актысын жана жазма эскертүүсүн таба алышкан эмес. Маалымат такталарында негизинен элеттиктердин жарыялары, түрдүү банктардын насыя коюмдары, лизинг тууралуу маалымат жана башкалар илинип турган.
- 3-индикатор: жарандардын бюджеттик процеске катышуусу. Процесс маалында коомдук бюджеттик угуулар туруктуу негизде өткөрүлбөгөнү белгилүү болду. Айыл өкмөттүн кызматкерлери, жергиликтүү кеңештин депутаттары чогулуш менен коомдук угууларды чаташтырып жатышты.

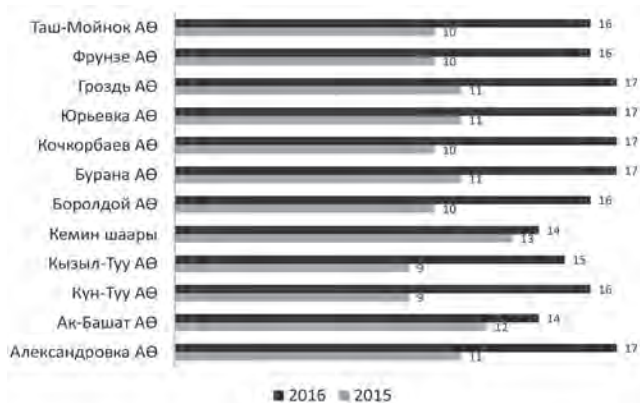
Окутуу

2016-жылдын март айында БАМИ боюнча тренингдер уюштурулду. Аларга айыл өкмөтүнүн кызматкерлери, жергиликтүү кеңештердин депутаттары жана биргелешкен мониторинг жана баалоо топторунун мүчөлөрү катышты. Тренингдин ба-

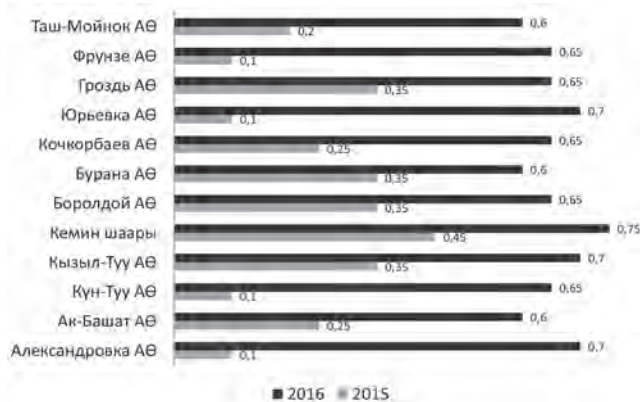
1-диаграмма. БАМИнин орто аралыктагы жыйынтыктары (январь-август)



2-диаграмма. I1 – бюджеттик документтердин толуктугу, курамы жана көрсөтмөлүүлүгү (январь – август)



3-диаграмма. I2 – бюджеттик маалыматтын калк үчүн жеткиликтүүлүгү (январь-август)



шында БАМИнин базалык баалоосунун жыйынтыктары көрсөтүлдү. Бул маалымат ЖӨБ органдары үчүн күтүүсүз болду жана баары БАМИнин жыйынтыктарын жакшыртуунун үстүнөн иштөөгө макул болушту. Алар ошондой эле индекс жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдарынын өзүнүн ишин өркүндөтүүгө багытталганын, ал эми индексти колдонуу алар тараптан эч кандай кошумча чыгымдарды же атайын күч аракетти, координацияны талап кылбай турганын мойнуна алышты.

Тренингдин жүрүшүндө катышуучулар муниципалитет деңгээлинде БАМИни колдонуу менен та-

анышып чыгышты: эсептөө методикасы, ишти пландоо, маалымат алуу графиги, БАМИни баалоодо жергиликтүү кеңештин жана БМЖБ тобунун мүчөлөрүнүн ролу тууралуу маалыматка ээ болушуп, кийинки баалоодо канткенде жогорку балл алса болору тууралуу нускаманы алышты. Тренингдин жардамы менен БМЖБ тобу иш планын түзүп, БАМИни алдын ала түзүлгөн форма боюнча баалай баштады. Ал формада эмнелер бааланары, кантип, качан бааланары, ошондой эле тигил же бул кырдаалда кандай балл коюлушу керектиги көрсөтүлгөн.

Жыйынтыктар

Белгилей кетчү нерсе, БАМИнин соңку жыйынтыктары 2017-жылдын башында – БАМИнин бардык индикаторлору бааланып бүткөндөн кийин эсептелинет. Жергиликтүү жамааттар үчүн баалоонун жыйынтыктары конкреттүү багыттарды жана жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу жана өкүлчүлүктүү бутактарына таасир тийгизүү жагын көрсөтүп турат. Анализдин жыйынтыгы боюнча бюджеттик процесстин айкындуулугунда жана жергиликтүү деңгээлде коомдук катышууда кандай өзгөрүүлөр болуп жатканы, оң тенденциялар болуп-болбогону ж.б. тууралуу тыянак чыгара берсе болот. Бирок азыртадан эле бир катар көрсөткүчтөр боюнча 2015-жылдагы жана 2016-жылдагы БАМИнин маанилерин салыштыра берсе болот.

1-диаграммадан көрүп турганыбыздай, бардык муниципалитеттер 2016-жылы БАМИ баллын 2015-жылга салыштырмалуу эки эсе, же 218% көбөйтө алышкан. 2015-жылы орточо балл 15,2 балл болсо, 2016-жылы 33,0 балл болду. 2-диаграммадан көрүнүп тургандай, 2015-жылы 1-индикатор “Бюджеттик документтердин толуктугу, курамы жана көрсөтмөлүүлүгү” боюнча муниципалитеттердин орточо баллы 51% өскөн жана 2015-жылы 10,6 балл болсо, 2016-жылы 16 баллды түзгөн. Ушул жерден белгилей кетиш керек, 2016-жылы муниципалитеттер бюджеттик маалыматты калк үчүн жеткиликтүү тилде даярдай башташты. 2016-жылдын январь айынан август айына чейинки мезгил аралыгында муниципалитеттер 2015-жыл үчүн бюджеттин аткарылышынын жана 2017-жылга бюджет долбоорун түзүү боюнча эки кыскача сүрөттөлүшүн даярдашкан. Ошондой эле 2016-жылга бекитилген бюджеттин жарандык форматы да таратылды.

2-диаграмма көрсөткөндөй, 2015-жылы “Бюджеттик документтердин толуктугу, курамы жана көрсөтмөлүүлүгү” индикатору боюнча орточо балл 165 пайызга өсүп, 2,9 түзсө, 2016-жылы 7,9 баллды түздү. 2016-жылы маалымат такталарында бюджет тууралуу маалымат инфографикасы менен чыкты. Ал жерде бюджет-

тин кыскача сүрөттөлүшү, жарандык бюджет, мамсатып алуулар боюнча маалымат, өнүгүү үчүн ресурстар тууралуу маалыматтар, Эсеп палатасынын текшерүүлөрү, бюджеттеги өзгөртүүлөр тууралуу маалымат, маалыматка жеткиликтүүлүк жөнүндө мыйзамдын негизги жоболору пайда болду.

“Жарандардын бюджеттик процесске катышуусу” индикатору боюнча орточо балл 80% өсүп, 2015-жылы 12,5 баллды түзсө, 2016-жылы 22,5 балл болгонунан кабар берет. 2016-жылы муниципалитеттер туруктуу негизде коомдук бюджеттик угууларды өткөрүп, айылдык аймактын/шаардын бюджетти тууралуу калкка маалымат берип, талкуулай баштаганынан улам да ушундай өсүш болду. 2016-жылы 12 муниципалитеттин аймагында бюджет боюнча 24 угуу өттү. 2016-жылдын январында – бюджеттин аткарылышы боюнча, ушул эле жылдын июнь айында – 2017-жылга бюджетти түзүү боюнча угуулар өттү. Жарандардан түшкөн сунуштар жана эскертүүлөр коомдук угуулардан кийин талкууланып, жарандардын жүйөлүү сунуштары кийинки жылдын бюджетинде эсепке алынып жатты. Мисалы, 2016-жылы 2017-жылга бюджет долбоору боюнча 109 сунуш түшсө, анын ичинен 42 сунуш бюджетте эсепке алынды. Муниципалитеттерде коомдук угуулардан тышкары башка дагы коомдук иш-чаралар өткөрүлүп келет: долбоорлорду тандап алуу боюнча чогулуштар, кызмат көрсөтүүлөр жана тарифтер боюнча угуулар ж.б. Жалпысынан БАМИнин көрсөткүчүндөгү олуттуу өсүш ЖӨБ органдары калк алдындагы айкындуулугун жана отчеттуулугун өз адынча күчтөндүрүүгө жөндөмдүү болгонунан жана бул алардан көп деле чыгымды жана күчтү талап кылбай турганынан кабар берет. Ал эми кайсы багыттарга көңүл буруш керектигин 2016-жылдын

этегинде БАМИнин соңку жыйынтыгы көрсөтөт. Ал тууралуу 2017-жылы айтып беребиз.

БАМИнин келечеги

КРнын Бюджеттик кодексинин азыркы колдонуудагы редакциясында айкындуулукка карата жаңы талаптар коюлган жана мында 2017-жылга чейин айкындуулукту камсыздоонун жана өлчөөнүн түрдүү аспаптарын колдонуу сунушталат. Өлчөөнүн сунушталган аспаптарынын бири болуп БАМИ эсептелет. Жогоруда сүрөттөлгөн тажрыйба – бул БАМИни белгилүү бир муниципалитеттин аймагында туруктуу жашаган жарандардын демилгелүү топтору тарабынан колдонуу практикасы. ЭҮЖӨБОЖ Долбоору “Ачык-айкын бюджет үчүн” Альянсы” КҮЖ менен өнөктөштүктө бул аспапты колдонуучулардын дагы да кеңири чөйрөсү үчүн БАМИни “алыстан” колдонууну сынап баштады. Альянстын Бишкектеги адистери БАМИни Чүй облусунун бир катар элеттик муниципалитеттеринде өлчөшүүдө. Жыйынтыктар талкууланып, БАМИни эсептөөнүн методикасын иштеп чыгууда эсепке алуу үчүн кызыкдар жактарга берилет. Бул методиканы болсо Өкмөт кабыл алыш керек.

Кыргыз Республикасынын Бюджеттик кодекси. 129-берене. Бюджет айкындуулугун баалоонун көрсөткүчтөрү. 3. БАМИни коммерциялык эмес уюмдар (жарандардын демилгелүү топтору) Өкмөт кабыл алган методикага ылайык баалашат. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жергиликтүү бюджеттердин айкындуулугунун өсүшүн камсыздоо үчүн коомдук баалоонун жыйынтыктарын көңүлгө алышат.

МУНИЦИПАЛДЫК КЫЗМАТ

“Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамындагы жаңылыктар

Калыбек АЛЫШБАЕВ,

Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик кадр кызматынын муниципалдык кызмат өтөө бөлүмүнүн башчысы

Акыркы жылдары муниципалдык кызматты мындан ары өркүндөтүү, муниципалдык кызматты мамлекеттик кызмат менен айкалыштыруу, муниципалдык кызматтын мамлекеттик кызматка карата статусун теңдештирүү, эки кызматтын ортосундагы укуктук ченемдик чөйрөдөгү айырмачылыктарды жоюу, мамлекеттик жана муниципалдык кызмат орундарынын ква-

лификациялык талаптарын бир деңгээлге алып келүү, эки кызматтын квалификациялык талаптары бирдей болгондугуна байланыштуу бирдей деңгээлдеги кызмат орундарында иштегендерди ротациялоо (котоору) жүргүзүүнү чечүү, муниципалдык кызматчыларды окутуу, квалификациясын жогорулатуу, муниципалдык кызматка кирүүдө компьютердик тастирлөөнү

киргизүүнү жүзөгө ашыруу жана кызматчылардын ишин баалоо системасына негизделген мамлекеттик жана муниципалдык кызматчылардын эмгегине акы төлөө боюнча бирдейлештирилген жаңы система иштеп чыгуу багытында көптөгөн иш-чаралар жүзөгө ашырылганын белгилесек болот. Мамлекеттик жана муниципалдык кызмат орундарынын жаңы Реестри иштелип чыкты жана бекитилди. Анда мамлекеттик жана муниципалдык кызматтардын бир маанидеги статусу тигинен гана эмес, жантагы боюнча да тегизделишине жетишилди. Жогоруда аталган иштердин натыйжасында кабыл алынган негизги документ болуп 2016-жылдын 30-майында Кыргыз Республикасынын Президенти тарабынан кабыл алынып, күчүнө кирген “Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө” Мыйзамы эсептелинет. ЖӨБ органдарынын жетекчилеринин жана кызматкерлеринин суроолоруна жооп катары “Муниципалитет” журналы жана Мамлекеттик кадр кызматы мыйзамдын кабыл алынышы менен мурдагы “Муниципалдык кызмат жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамына салыштырмалуу жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, ал жерде иштеген муниципалдык кызматчылар үчүн муниципалдык кызматты өтөө багытында кандай өзгөрүүлөр жана толуктоолор болгондугун кыскача түшүндүрүп берүүнү туура тапты.

“Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө” Мыйзамына төмөндөгүдөй жаңы түшүнүктөр киргизилген.

Карьералык пландоо – бул кызматчынын ишин, кесипкөй жана моралдык сапаттарын баалоо тутумунун негизинде кызмат боюнча келечектүү алдыга жылдырууга багытталган иш-аракеттердин комплекси. Комплекси ар бир жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары иштеп чыгуусу зарыл. Эгерде мурун муниципалдык кызматка кирген кызматчы өзүнүн келечегин айыл өкмөтүнүн же шаар мэриясынын деңгээлинде гана карап, келечекте кызмат тепкичи жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы менен гана чектелип калат деп эсептеп келсе, азыркы мезгилде жаш адистин жумушка кириши, кызмат өтөөсү жана кызматтан жогорулоосу мыйзам ченеминде ишке ашырылат. Мурун муниципалдык кызматчы кызмат боюнча жогорулоосу конкурстук негизде гана ишке ашырылып келсе, азыркы мыйзам ченеминде баалоонун жыйынтыгы менен кызмат ордунан жогорулоого мүмкүнчүлүк берилди.

Патронаттык кызмат оруну – мурунку мыйзамда бул кызмат орундары атайын белгиленип келген эмес. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жетекчилерине көмөктөшүү үчүн уюшулган консультанттардын, кеңешчилердин жана жардамчылардын кызмат орундары административдик кызмат орундарынын бир түрү. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жетекчилери адамдарды патронаттык кызмат орундарына конкурстан тышкары дайындоону жүзөгө ашыра алат.

Муниципалдык кызмат өтөөнүн төмөндөгү багыттарына бир катар жаңылыктар киргизилди: иштин так натыйжаларына негизделген кызматчылардын ишин баалоону өркүндөтүү жана аттестацияны жоюу;

баалоонун негизинде кызматты өтөөнүн башка механизмдерин – эмгек акыны төлөөнүн кийинки кадамын белгилөө, кадрлардын ички резервине киргизүү, класстык чендерди ыйгаруу, конкурстук тандоодон өтпөстөн кызматтан көтөрүлүү мүмкүнчүлүктөрүн ишке киргизүү.

Мамлекеттик кызмат боюнча Кеңештин функциялары кеңейтилди. Жаңы Мыйзамга ылайык, Кеңеш мамлекеттик жарандык кызматты жана муниципалдык кызматты өнүктүрүү стратегиясын түзүү, ошондой эле Конституция менен белгиленген мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын милдеттерин жана ыйгарым укуктарын бөлүштүрүү принцибинин негизинде муниципалдык кызматтын саясатынын маселелерин жөнгө салат. Кеңештин азыркы аталышы – Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат боюнча Кеңеш жана анын курамына бийликтин үч бутактарынын мурдагы үч өкүлүнөн тышкары жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын өкүлдөрү да киргизилди. Тактап айтсак, шаардын мэри жана айыл өкмөтүнүн башчысы киргизилди.

Мындан тышкары, мамлекеттик жарандык кызмат чөйрөсүндө бирдиктүү саясатты ишке ашыруу милдети мамлекеттик органдардын статс-катчыларына жүктөлүп келсе, мындан ары ушундай эле милдеттер жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында шаар мэрияларынын, кеңештеринин аппарат жетекчилерине жана айыл өкмөтүнүн жооптуу катчыларына берилди. Ошондой эле мамлекеттик органдын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын кадрдык дараметин калыптандыруу, өнүктүрүү жана кесипкөйлүгүн өркүндөтүү максатында персоналды башкаруу кызматын түзүү каралды. Айыл өкмөттөрүнүн, райондук маанидеги шаарлардын штаттык бирдиги аз болгондугуна байланыштуу персоналды башкаруу кызматы бир кызматчыга жүктөлүшү мүмкүн.

Административдик муниципалдык кызмат орундарынын тобуна жогорку кызмат орду киргизилди. Жогорку кызмат ордуна республикалык маанидеги шаарлардын – Бишкек жана Оштун вице-мэрлери, мэрия аппаратынын, шаардык кеңештердин жетекчилери, ошондой эле Бишкек мэриясынын райондук администрация башчылары кирет.

Мыйзамдын ченемдери, мамлекеттик органдын, же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын ичиндеги ротациялоодой эле, эки кызматтын – мамлекеттик жарандык кызмат менен муниципалдык кызматтын ортосунда кызматчыларды ротациялоого мүмкүндүк берет.

Муниципалдык кызматчыларга класстык чендерди ыйгаруу маселесинде бирдиктүү көз караштар белгиленип, тартиби кыйла жөнөкөйлөнгөнүн белгилей кетүү керек. Мурдагы мыйзам ченеминде аттестациялоонун жыйынтыгы менен жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында иштеген административдик башкы кызмат орунун ээлеген муниципалдык кызматчыларга “муниципалдык кызматтын муниципалдык кеңешчиси” класстык чени Кыргыз Республикасынын Президенти тарабынан ыйгары-

лып келген. Бул топко айыл өкмөтүнүн башчысынын орун басары, жооптуу катчысы, вице-мэрлер, шаардык мэриялардын жана шаардык кенештердин аппараттарынын жетекчилеринин кызмат ордун ээлеген 1396 муниципалдык кызматчы кирет. Аталган кызмат орунундагы муниципалдык кызматчыларга “муниципалдык кызматтын муниципалдык кеңешчиси” класстык чендердин ыйгарылышы менен, бул класстык чендин мааниси төмөндөп кеткен. Ал эми калган улук жана кенже топтогу административдик муниципалдык кызмат орунун ээлеген 7590дон ашык муниципалдык кызматчыга “муниципалдык кызматтын кеңешчиси”, “муниципалдык кызматтын инспектору” класстык чендери Мамлекеттик кадр кызматы тарабынан ыйгарылып келген.

Жаңы мыйзамда муниципалдык кызматчыларга чен ыйгаруу маселеси жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын деңгээлинде – муниципалдык кызматчылардын ишин баалоонун жыйынтыгы менен сунушталат. Муниципалдык кызматчыларга ыйгарылуучу класстык чендердин даражасы мамлекеттик кызматчылардын класстын чендеринин даражасы менен бирдей деңгээлде болуп, кошумча “муниципалдык кызматтын кенже инспектору” чени киргизилди. Муну менен бирге мамлекеттик кызматтан муниципалдык кызматка өтүүдө, же муниципалдык кызматтан мамлекеттик кызматка өтүүдө класстык чен сакталып, жаңы кызмат ордуна которулганда тиешелүү класстык чен ыйгарылышы керек деген маселе көтөрүлбөйт.

Класстык чендерди ыйгаруунун тартибинде бир катар өзгөртүүлөр каралган. Муниципалдык кызматчыларга ыйгарылуучу класстык чендер мамлекеттик жарандык кызматчыларга ыйгарылуучу чендер менен мааниси жагынан бирдей деңгээлге келтирилгендигине жана муниципалдык кызмат орундары “жогорку кызмат орду” болуп бөлүнгөндүгүнө байланыштуу “муниципалдык кызматтын муниципалдык кеңешчиси” класстык ченинин даражасы жогорулап, Кыргыз Республикасынын Президенти тарабынан жогорку административдик кызматты ээлеген 17 муниципалдык кызматчыга ыйгарылат. “Муниципалдык кызматтын кеңешчиси” класстык чени Мамлекеттик кадр кызматы тарабынан башкы административдик кызмат ордун ээлеген 860тан ашык муниципалдык кызматчыга ыйгарылса, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жетекчилерине класстык чен ыйгарууда ишеним көрсөтүлүп, улук жана кенже административдик кызмат ордун ээлеген 7800дөн ашык муниципалдык кызматчыга класстык чендерди ыйгаруу укугу берилди. Ал эми класстык чендерди төмөндөтүү жана ажыратуу класстык чендерди ыйгарган кызмат адамы аркылуу ишке ашырылат. Класстык ченге берилүүчү үстөк акынын көлөмү мамлекеттик кызматчылардын класстык ченине берилүүчү үстөк акы менен бирдей каралат.

Кадрлар резерви улуттук жана ички резервден турат. Улуттук резерв ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган тарабынан түзүлөт. Ички резерв жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын жетекчиси тарабынан түзүлөт.

Резервди түзүүдөгү негизги өзгөчөлүктөр: - улуттук резерв башкы жана жогорку, ал эми ички резерв кенже, улук жана башкы кызмат орундарына талапкелерден турат; баалоонун натыйжалары боюнча тиешелүү органда административдик кызмат орундарын ээлеген кызматчылар ички резервге кошумча сунушталат.

Мурдагы мыйзамда шаарлардын вице-мэрлеринин, айыл башчыларынын (староста) кызматка кирүүсү көптөгөн талаш-тартыштарды жаратып келген. Анткени бул экөө тең административдик муниципалдык кызмат орду болгондуктан, конкурстук негизде кызматка кириши керектигине карабастан вице-мэрлер кеңештин депутаттарынын, ал эми айыл башчылары айылдын жашоочуларынын макулдугунун негизинде кызмат ордуна коюлушу керек деген мыйзам ченеминде карама-каршылыктар болгондуктан, кызматка кирүүнүн жол-жобосу татаалданып кеткен. Кабыл алынган мыйзамда вице-мэрлердин, айыл башчыларынын патронаттык кызмат орундарын ээлеген адамдар менен бирдей өзгөчө тартипте (конкурстан тышкары) кызмат орундарына кирүүсү белгиленген.

Мунун натыйжасында: республикалык маанидеги шаарлардын мэрлери – вице-мэрлерди, Бишкек шаарындагы райондук администрациялардын жетекчилерин; шаардын мэрлери – вице-мэрлерди; айыл өкмөтүнүн башчысы – айыл тургундарынын жыйынынын макулдугу менен айыл башчысын дайындайт.

Бул жерде белгилей кете турган нерсе, шаарлардын мэрлери, айыл өкмөтүнүн башчылары жергиликтүү кеңештин депутаттарынын макулдугу менен кызмат ордуна бекигенден кийин, вице-мэрлерди, айыл башчыларын квалификациялык талаптарга туура келген, тажрыйбалуу кадрлардын арасынан өзү тандап кызматка алышы, жергиликтүү кеңеш тарабынан мэриянын, айыл өкмөтүнүн алдына коюлган маселелерди өз убагында жана жогорку деңгээлде чечүүгө шарт түзөт.

Айыл башчыларынын (староста) бул категорияга киргизилиши бүгүнкү күндүн талабына туура келген маселелердин бири десек жаңылышпайбыз. Себеби, 2016-жылдын 1-сентябрына карата республика боюнча иштеп жаткан 1243 айыл башчыларынын 962си, же болбосо 77,3 пайызы атайын орто жана орто билимдүү адистерден турат. Баарыбызга белгилүү болгондой, 2013-жылдын февраль айынан баштап муниципалдык кызматчыларды аттестациялоодо жана конкурстук негизде кызматка алууда компьютердик тестирилөө киргизилген. Компьютердик тестирилөө киргизилгенден кийин, көп жылдан бери иштеп жүрүшкөн, тажрыйбалуу, эл арасында кадыр-барктуу айыл башчыларынын көпчүлүгү компьютердик тестирилөөнү тапшыра албай аттестациялоодон жана конкурстан өтпөй калган фактылар орун алган. Буга байланыштуу жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан, коомчулуктун өкүлдөрүнөн, депутаттардан кайрылуулар болгон. Кайрылууда айыл жеринде эл менен иштөөдө билими жогору болбосо да, айылдын жашоочуларын бириктирип, айыл жериндеги коомдук иштерди уюштура алган кадрларды сактап,

аларды кызмат ордуна бекитүүдө жеңилдиктерди карап берүү суралган. Ошондуктан мыйзамдын 24-беренесинде жогорудагы маселе камтылган.

Конкурстан тышкары дайындалганына карабастан, айыл башчысы үчүн мамлекеттик жана муниципалдык кызматчыларга каралган бардык социалдык кепилдиктер жана компенсациялар толугу менен сакталат.

Эң негизгиси, өзгөчө тартипте кызматка кирүүнүн натыйжасында өз ишин жогорку деңгээлде аткара билген адистерди жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын тутумунда сактап калууга шарт түзүлөт.

Муниципалдык кызматка биринчи жолу кирип жаткан кызматчыга бул мезгилге чейин ант берүү каралбаса, эми мыйзам ченеминде биринчи жолу кызмат ордуна кирип жатып, кызматчы жазуу жүзүндө ант берет. Эгерде буга чейин муниципалдык кызматка биринчи жолу кирип жаткан кызматчыга 3 айлык сыноо мөөнөтү белгиленип келсе, азыркы мыйзамда 3 айлык сыноо мөөнөтү, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын жетекчиси тарабынан мамлекеттик, же муниципалдык кызматта эмгек стажы бар жарандарга да белгилениши мүмкүн.

Убактылуу кызмат ордунда болбогон кызматчынын милдетин аткарууда, кызматчыга ошол кызмат ордуна каралган бардык функционалдык иш милдеттерди аткарып жатканына карабастан, айлык акысынан башка кошумча социалдык кепилдиктер жана компенсациялар төлөнбөй келген. Бул маселе азыркы мыйзам менен туура чечилгенин белгилеп кетсек болот. Милдетин аткарып жаткан кызматчыга иштеген убактысы муниципалдык кызмат стажы катары эсептелет, ыйгарылган класстык чендери жана мамлекеттик же муниципалдык кызматта иштеген жылдар болсо тиешелүү үстөктөр төлөнөт.

Муниципалдык кызматчылардын ишин баалоо 2013-жылдын 28-июнундагы № 383 Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жана муниципалдык кызматчыларынын эмгек акы төлөө системасын өркүндөтүү боюнча 2013-2020-жылдарга карата чаралар жөнүндө” токтомунун негизинде ишке ашырылып келсе, эми кызматчылардын ишин баалоо мыйзам ченеминде

ишке ашырылышы керек. Мыйзамда баалоонун жыйынтыгы менен кабыл алынуучу сунуштар кеңейтилип, анын негизинде: ээлеген кызмат ордуна ылайыктуулугун же ылайыктуу эместигин аныкталат; кызмат ордунан жогорулатуу же төмөндөтүү жөнүндө сунуштарды киргизилет; кызматчыны ротациялоо, кадрлардын ички резервине киргизүү жана класстык ченди ыйгаруу үчүн сунушталат.

Муниципалдык кызматчылардын ишин баалоо жыл сайын жыйынтыктала тургандыгына байланыштуу, муниципалдык кызматчыларды аттестациялоо өткөрүлбөйт.

Мамлекеттик жана муниципалдык кызматта жыйындысы боюнча 20 жылдан ашык эмгек стажы болгондо акы төлөнүүчү өргүү 8 календарлык күнгө көбөйөт.

2013-жылдын 12-июлундагы №162 Кыргыз Республикасынын Президентинин “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жана муниципалдык кызматчыларын окутуу системасын өркүндөтүү маселелери жөнүндө” Жарлыгынын негизинде мамлекеттик заказдын чегинде муниципалдык кызматчылардын кайра даярдоо жана квалификациясын жогорулатуу системасы ишке киргизилген. Бул багытта муниципалдык кызматчыларды кайра даярдоо кызмат ордуна дайындалгандан кийин 3 айдан кечиктирилбеген мөөнөттө мамлекеттик бюджет каражатынын эсебинен жана квалификациясын жогорулатуу кызмат орундарынын бир тобунун алкактарында 3 жылда бир жолудан кем эмес жүргүзүлөт деп мыйзам ченеминде тастыкталды.

Кыргыз Республикасынын «Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө» Мыйзамын кабыл алууга байланыштуу мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актыларды иштеп чыгуу зарылдыгы пайда болуп, кадр кызматы тарабынан бул багытта иш аткарылууда. Мыйзам алдындагы укуктук ченемдик актылар, биздин күнүмдүк ишибизде кабыл алынган мыйзамды туура колдонууну жөнгө салып, муниципалдык кызмат өтөөнү ийгиликтүү ишке ашырууда көмөк көрсөтөөрү баарыбызга белгилүү. Кезегинде бул багытта кабыл алынган ченемдик укуктук актыларды ишке пайдалануу боюнча түшүндүрүү иштери болоруна ишеним бар.

КРдагы ЖӨБ: Кызыл-Кыядан сереп

Адилбек КЫПЧАКОВ, Баткен облусунун Кызыл-Кыя шаардык мэриясынын экономика жана инвестицияларды тартуу бөлүмүнүн башчысы, КР муниципалдык кызматтын отличниги

Биздин республикабызда жергиликтүү өз алдынча башкарууну өнүктүрүү маселесине акыркы жылдары көбүрөөк көңүл бурула баштады. Жакында эле кабыл алынган “Мамлекеттик жарандык жана муниципалдык кызмат жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы да ушуга багытталган.

Муну менен катар дагы бир нече маселе кала берүүдө, алар кантип чечилгенине жараша

өлкөдөгү айылдардын жана шаарлардын мындан кийинки өнүгүүсү көз каранды.

2000-жылдардын башында республикада ошол маалдагы мыйзамдарга ылайык, айыл өкмөт башчысын тикелей шайлоо болуп келген. Кийинчерээк түрдүү себептерден улам, анын ичинде уруучулук байланыштары боюнча бөлүнүүлөрдүн айынан тикелей шайлоолор жоюлган. Ошентсе да, менин баа-

мында, бүгүнкү күндө адамдар тууганчылыкка эмес, талапкерлердин ишке байланыштуу сапаттарына көбүрөөк көңүл буруп калышты. Анын үстүнө айыл өкмөт жетекчисин жана шаарлардын мэрлерин тикелей шайлоодо ЖӨБ башчылары (айылдык округдардын жана шаарлардын) калк алдында көбүрөөк жоопкерчиликтүү болушат. Бул шайлоодо айрым бир терс учурларды болтурбоого жардам бермек. Мисалы, депутаттардын көз карандуулугу (айрымдар эч тартынбастан өзүнүн жеке маселелерин чечүү үчүн шайлоого катышары жашыруун эмес). ЖӨБ органдарынын башчыларын тикелей шайлоого 2015-жылдагы парламенттик шайлоодо колдонулган техникалык мүмкүнчүлүктөр да көмөктөшмөк.

Муниципалдык кызматтын абруюн көтөрүүдө муниципалдык кызматчыларды материалдык жана моралдык жактан шыктандыруу чараларын кеңири колдонуу зарыл. Менин баамымда, түрдүү номинациялар боюнча айыл өкмөтүнүн, райондун, шаардын, облустун жана республиканын мыкты муниципалдык кызматкери наамына сынак өткөрүү оң ролду ойномок. Облустук жана республикалык деңгээлдерде сынактарды өткөрүүгө жана жыйынтыгын чыгарууга КР Мамлекеттик кадр кызматы жана КР ЖӨБЭММА жигердүү катышмак, ЖӨБ органдарынын өкүлдөрү чакырылмак.

Инвестицияларды тартуу, бухгалтердик эсеп жүргүзүү, жаштар саясаты, электрондук өкмөт, кызматчынын ишин баалоо өңдүү маселелер боюнча

алдыңкы айыл өкмөттөрдүн жана шаардык мэриялардын базасында семинарларды туруктуу өткөрүп туруу да муниципалдык кызматкерлерге чоң колдоо жана жардам болуп бермек. Баса, айрым айыл өкмөттөрүндө электрондук чарба китептери бар, алар көптөгөн документтерди даярдоо жана берүү боюнча иштерди бир кыйла жеңилдетип койду.

Муниципалдык кызматтын эффективдүүлүгүн жогорулатууда ар бир муниципалдык кызматчы өзүнүн кызматтык милдеттенмелерин так аткаруусу чоң мааниге ээ. Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Башкаруу академиясынын окутуучуларын тартуу менен, алдыңкы методикалардын негизинде функционалдык милдеттенмелерди үзгүлтүксүз анализдеп туруу да ЖӨБ органдарынын ишин бир кыйла жакшыртат, бири-бирин кайталаган керексиз функцияларды алып салат жана ар бир структуралык бөлүмдүн так иштешин жөнгө салат.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун ишиндеги жогоруда айтылган көйгөйлүү маселелерди оң чечүү көп учурда финансылык децентралдаштыруу маселесинин чечилишине көз каранды болуп турат. Чогултулуп жаткан салыктарды жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын пайдасына көбүрөөк бөлүштүрүү ЖӨБдүн ишин жакшыртып, жергиликтүү жамаатка көрсөтүлүп жаткан кызматтардын сапатын жакшыртуу менен, анын эффективдүүлүгүн арттырмак.

ӨСИ ЖАҢЫЛЫКТАРЫ

ӨНҮКТҮРҮҮ САЯСАТ ИНСТИТУТУНУН ЖАҢЫЛЫКТАРЫ

Бишкекте аймактарды өнүктүрүүнүн жаңы концепциясын сунушташты



2016-жылдын 23-сентябрында Бишкекте “Жергиликтүү коомдун керектөөлөрүнүн негизинде айылдык аймактардын социалдык-экономикалык өнүгүүсү” долбоорунун соңку иш-чарасы тегерек стол форматында өттү. Иш-чараны Өнүгүү демилгелери агенттиги (Кыргызстан) жана Бюджеттик чечимдер институту (Орусия) менен консорциумда Өнүктүрүү саясат институту уюштурду.

Иш-чараны ачып жатып, Өнүктүрүү саясат институтунун башкаруу төрайымы Надежда Добрецова ар бир мамлекеттин маанилүү милдеттеринин бири – өлкөнүн бардык аймагынын туруктуу

өнүгүүсүн камсыздоо, жашаган жерине карабастан бардык жарандарга тең укуктарды жана мүмкүнчүлүктөрдү берүү болгонун баса белгиледи.

КР Өкмөтүнүн өкүлү, КР Өкмөт Аппаратынын жетекчисинин орун басары М.К.Мукамбетов жана КР Экономика министрлигинин статс-катчысы А.Э.Курманова чыгып сүйлөшүп, өлкөдө түрдүү өнүгүү программалары өтө көп санда жана түрдүү чөйрөлөрдө болгонун, бирок, тилекке каршы, эффективдүү ишке ашырылбай жатканын белгилешти.

“Тилекке каршы, бүгүнкү күндө бизде мамлекеттик программалар өтө көп, алар кабыл алынганы менен, аягына чейин ишке ашырылбай калууда. Анткени дээрлик ошол замат башка программа кабыл алынып, ал да каржыланып, бирок аягына чыкпай калып кетет, - деп белгиледи КР Экономика министрлигинин статс-катчысы Айдай Курманова. – Бүгүн сунушталып жаткан, Жети-Өгүз районунун мисалында аймактарды өнүктүрүүнүн жаңы концепциясы түшүнүктүү болуп, жакшы пикирлер айтылды. Ал ийгиликтүү иштеп кетет деп ишенебиз”.

Иш-чаранын жүрүшүндө катышуучулар долбоордун жыйынтыктарын жана продуктусун талкуулашты. Ал Кыргыз Республикасындагы пландоо системасына олуттуу өзгөрүүлөрдү сунуштап жатат. Мындан тышкары катышуучулар долбоордун төмөнкүдөй продуктулары менен тааныша алышты: айылдык аймактын социалдык-экономикалык өнүгүү программасын иштеп чыгуу методикасы;

- жергиликтүү жамааттардын керектөөлөрүн жана мамлекеттик программалардын артыкчылыктарын эсепке алуу менен райондун социалдык-экономикалык өнүгүү программасын иштеп чыгуунун методикасы;
- Ысык-Көл облусунун Жети-Өгүз районунун социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын мисалы (үлгүсү), ал жергиликтүү жамааттын керектөөлөрүн жана мамлекеттик программалардын артыкчылыктарын эсепке алуу менен иштелип чыккан;
- республикалык бюджеттен каржыланган капиталдык салымдарды пландоо процессинде жергиликтүү жамааттардын керектөөлөрүн интеграциялоо боюнча сунуштар (бюджеттик инвестициялар);
- жергиликтүү деңгээлде улуттук сектордук



өнүгүү программаларын чагылдыруу / аткаруу механизмдери боюнча сунуштар;

- жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына берилген мамлекеттик ыйгарым укуктардын баасын эсептөө методикасы;
- ЖӨБ-2030 Элеси;
- жергиликтүү өз алдынча башкаруунун деңгээлинде ченем чыгаруучулук демилгелердин механизмдерин колдонуу мүмкүнчүлүгү.

Баяндамачыларды угуп чыгып, КР Өкмөт Аппаратынын жетекчисинин орун басары М.К.Мукамбетов башкаруунун райондук деңгээлиндеги өнүгүү программасында улуттук жана жергиликтүү өнүгүү программаларынын айкалышуусу ишке ашканын белгиледи. Ысык-Көл облусунун Жети-Өгүз районунун базасында долбоордун алкагында муниципалдык жана райондук деңгээлдерде пландоонун жаңы усулдары апробацияланган.

“Бардык маселелер системалаштырылып, бүгүнкү күндө туш тарапта иштер жүрүп жатат. Бирок мен пландоонун ушундай системасында да тобокелчиликтерди эсепке алууну сунуштайт элем”, - деди ал.

Долбоордун жыйынтыктарын жана продуктуларын талкуулоонун жүрүшүндө Эмгек жана социалдык өнүгүү министрлигинин, Жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча мамлекеттик агенттиктин, ЖӨБ Союзунун, эл аралык уюмдардын, Жети-Өгүз районунун өкүлдөрү, эксперттер да өз сунуштарын беришти. Катышуучулар долбоордун алгачкы жыйынтыктарын оң деп баалап, аталган долбоордун алкагында ишти уланта берүү керектигин белгилешти.

Иш-чара маалында сунушталган бардык материалдарды Өнүктүрүү саясат институтунун сайтынан таба аласыз: <http://www.dpi.kg/ru/news/full/1182.html>

Кыргызстанда отчеттуулук системасы бар. Бирок толук кандуу иштей албай жатат!



Кыргыз Республикасында бийликтин өлкө элинин алдындагы отчеттуулугун камсыздаган система барбы? Бул суроого жооп Жогорку Кеңештин депутаттарынын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Президентинин өкүлдөрүнүн, чет өлкөлүк донордук жана эл аралык уюмдардын ичинен өнүгүү боюнча өнөктөштөрдүн катышуусунда өткөн иш-чарада талкууланды. 2016-жылдын 14-октябрында Бишкекте өткөн бул иш-чарада Өнүктүрүү саясат институту жүргүзгөн изилдөөнүн бет ачары болду. Иш-чара Швейцариянын Кыргыз Республикасындагы Элчилигинин демилгеси боюнча өтүп, анда Элчилик Кыргызстандагы парламенттик демократиянын өнүгүүсүн колдоого багытталган жаңы долбоордун башталышы тууралуу жарыялады.

Швейцария Өкмөтү демократиянын принциптерине жана жарандардын муктаждыктарына жооп берген башкаруунун отчеттуу системасын түптөө жаатында Кыргыз Республикасынын аракеттерин ырааттуу колдоп келатат. 25 жылдан ашуун убакыттан бери түрдүү тармактардагы өнүгүү долбоорлорун каржылоо менен, Швейцариянын Кызматташтык жана Өнүгүү боюнча Башкармалыгы (SDC) өлкө башкаруунун отчеттуу жана демократиялык системасын түптөөдө чоң жетишкендиктерге ээ болгонун тааныйт. Башкаруунун парламенттик формасын өнүктүрүү мунун эң айкын далили болуп эсептелет. Ошону менен бирге SDC Кыргыз Республикасында узак мөөнөттүү, туруктуу өнүгүүгө жана өсүшкө жетелеген системалык өзгөрүүлөрдү да колдойт. Бул колдоосун уланта берүү максатында SDC өнүгүүнүн жаңы долбоорун баштап жатат. Бул долбоор жалпысынан отчеттуулук системасын жана жарым-жартылай парламенттик отчеттуулукту күчтөндүрүү аркылуу КРда парламенттик демократияны колдоого багытталган. Долбоорду баштардын алдында SDC буюртмасы менен Өнүктүрүү саясат институту изилдөө жүргүздү. Анда бийликтин калк алдындагы отчеттуулук системасын сүрөттөп берүү аракети жасалган. Эки жаңылык бар. Жакшы жаңылык – Кыргыз Республикасында отчеттуулук

системасы бар жана иштеп келатат. Мындан да дыкат көңүл бурууну талап кылган дагы бир жаңылык бар: бул система өз мүмкүнчүлүктөрүн толук колдоно албай жатат.

Отчеттуулук системасы ишеним берүүчүлөрдү – кимдин алдында отчеттуу болгондорду жана агенттерди – ким отчеттуу болгондорду камтыйт. Мисалы, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши өлкө жарандарынын алдында отчеттуу. Бул жупта эл ишеним берүүчү, ал эми парламент – агент болот. Жогорку Кеңеш менен КР Өкмөтү ортосундагы мамилелерде, тескерисинче, парламент – ишеним берүүчү, ал эми өкмөт – агент болот. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, отчеттуулуктун эң мыкты көрсөткүчтөрүн ишеним берүүчү КР Жогорку Кеңеши болгон жуптардан көрүүгө болот. Ишеним берүүчү жарандар болгон жупта абал чеке жылып-пайт. Бул болсо Кыргыз Республикасында башкаруунун демократиялык системасы парламенттин, өкмөттүн жана саясий партиялардын жарандар алдындагы отчеттуулугун күчтөндүрүүгө муктаж болгонунан кабар берет. Изилдөөнүн толук текстин төмөнкү даректер боюнча таба аласыз:

- кыргыз тилинде: <http://www.dpi.kg/ky/publications/full/266.html>;
- орус тилинде: <http://www.dpi.kg/ru/publications/full/262.html>;
- англис тилинде: <http://www.dpi.kg/en/publications/full/264.html>.

Өз сөзүндө Швейцариянын Кыргыз Республикасындагы элчиси Рене ХОЛЕНШТАЙН күчтүү жана жоопкерчиликтүү мамлекеттик институттар узак мөөнөттүү туруктуу өнүгүү үчүн зарыл болгонун, бирок институттардын гана болгону жетишсиз экенин белгиледи. Жарандар алдында отчеттуу болбогондон кийин алар эң жакшы дегенде натыйжасыз шайманга, болбой калды дегенде бийлик кыянаттык менен пайдаланган куралга айланып калышы ыктымал. Отчеттуулук каршы салмактардын дыкат иштелип чыккан системалары, так аныкталган милдеттер жана ченемдик актылар аркылуу башкарууну жакшыртууга көмөктөшөт. Отчеттуулуктун өнүккөн системасы бийлик өз керектөөлөрүн жана кызыкчылыктарын канааттандыруу менен эмес, жарандардын көйгөйлөрүн чечүү менен алек болгонунан кабар берет. Ушуну менен бирге отчеттуулуктун жоктугу көйгөй катары эч бир өлкөнү кыйгап өтө албайт. Бир дагы мамлекет өкмөттүн укукка каршы келген аракеттеринен же бийликти кыянаттык менен пайдалануу коркунучунан толугу менен корголгон деп айта албайт. Дал ошондуктан отчеттуулуктун бузулганын аныктай турган күчтүү көзөмөл механизмдери өтө маанилүү.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин төрагасынын орун басары Алтынай ӨМҮРБЕКОВА жакында эле кабыл алынган 2020-жылга чейин Жогорку Кеңешти өнүктүрүү стратегиясы тууралуу айтып берди. Ал Стратегия парламенттин жарандар алдындагы отчеттуулугун күчөтүүгө өзгөчө маани бере турганын, бул болсо парламенттин калк менен байланышты күчөтүүгө жана жарандардын кызыкчылыктарын мыйзам чыгаруу процессине кошууга умтулганынын мыкты далили болгонун белгиледи.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын талкуулоонун жүрүшүндө катышуучулар жарандар тараптан отчеттуулукка болгон суроо-талап чоң мааниге ээ экенин, ошондуктан калктын укуктук жана финансылык сабаттуулугунун деңгээлин жогорулатуу зарыл болгонун белгилешти. Ошол эле маалда Кыргыз Республикасынын Президентинин Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешиндеги ыйгарым укуктуу өкүлүнүн орун басары – КР Президенттик Аппараттын укуктук камсыздоо бөлүмүнүн башчысы Анарбек ИСМАИЛОВ отчеттуулукту күчтөндүрүүдө укук үстөмдүгү жана бийликтин коом алдындагы отчеттуулугуна карата көптөгөн талаптарды камтыган

мыйзамдарды так аткаруу маанилүү ролду ойношу керектигин билдирди.

Сөз соңунда Өнүктүрүү саясат институтунун башкаруу төрайымы жана изилдөөнүн авторлорунун бири Надежда ДОБРЕЦОВА бул изилдөө кезектеги стратегияга же аталышы катуу чыккан программанын прологу болуп калбашы керектигин, изилдөө болгону отчеттуулук системасында пайда болуп турган көйгөйлүү зоналар тууралуу жалпы элес берерин, отчеттуулукту күчтөндүрүү аркылуу демократияны күчөтүүгө карата туура чечим кабыл алууда саясатчылар үчүн жол көрсөткүч катары кызмат өтөөрүн баса белгиледи.

Швейцария Элчилигинин билдирүүсү бет ачардын логикалуу жыйынтыктоочу бөлүгү болуп калды: отчеттуулуктун туруктуу механизмдерин түзүү аркылуу жарандар менен өз ара аракеттенүүнү күчөтүү жаатында Жогорку Кеңешти колдоо боюнча жаңы программа иштей баштайт. Программа 10 жылга эсептелген, ал парламентке жана жарандарга байланышунун туруктуу каналдарын түзүү мүмкүнчүлүгүн берет, Жогорку Кеңеш кабыл алган чечимдерде жарандардын керектөөлөрү чагылдырылат.

ЭҮЖӨБОЖ ДОЛБООРУНУН
ЖАҢЫЛЫКТАРЫ

ЭҮЖӨБОЖ
Долбоорунун коомчулук менен байланыш боюнча адиси
Нургуль ЖАМАНКУЛОВА
даярдады

"Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс" ДОЛБООРУНУН ЖАҢЫЛЫКТАРЫ

Швейцария Өкмөтү муниципалитеттер менен ийгиликтүү кызматташтыкты белгиледи



Баары болуп Жалал-Абад жана Ысык-Көл облустарынын 80 муниципалитети сертификаттар жана атайын тактачалар менен белгиленишти.

2016-жылдын 13-октябрында Швейцариянын

Кыргыз Республикасындагы Чукул жана Толук ыйгарым укуктуу Элчиси Рене Холенштайн жана Швейцариянын Өнүгүү жана кызматташтык боюнча агенттигинин директорунун орун басары Элизабет

фон Капеллер Жалал-Абад облусунун муниципалитеттерине сертификаттарды, атайын тактачаларды жана белектерди тапшырышты. Бул муниципалитеттер Швейцариянын Өнүгүү жана кызматташтык боюнча агенттиги каржылаган долбоорлордо гранттарды жана инвестицияларды ийгиликтүү башкарышкан.

Мындан тышкары коноктор Жалал-Абад облусунун Ноокен районундагы Масы айылдык аймагына барышты. Аталган муниципалитетте ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун алкагында 2014-2015-жылдары курулган чакан футбол талаасы бар. Бул объект 2 500 000 сомго курулган, анын ичинен 1 000 000 сомун Долбоор грант катары бөлүп берген.

ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун муниципалитеттин аймагында ишке ашырылышы тууралуу АӨ башчысы Махмуд Маматов айтып берди.

Белгилей кетчү жагдай, Швейцариянын Кыргыз Республикасындагы Элчилиги Ысык-Көл облусунун 37 муниципалитетин жана Жалал-Абад облусунун 43 муниципалитетин сертификаттар менен сыйлоону чечти. Бул муниципалитеттер Швейцариянын Өнүгүү жана кызматташтык боюнча башкармалыгы (SDC) каржылаган эки долбоордо гранттарды жана инвестицияларды ийгиликтүү башкарышкан. Сыйлоо аземи Жалал-Абад шаарында 13-октябрда, ал эми Каракол шаарында 28-октябрда өттү.

Бураннын жашоочулары бюджетти талкуулоонун эң жигердүү катышуучулары болуп калышты жана ... 100 миң сом утуп алышты!



2016-жылдын 23-июнунда Дөң-Арык айылында Чүй облусунун Бурана ААнын жергиликтүү жамааты бюджетти талкуулады. 115 катышуучу, анын ичинде 45 аял жергиликтүү бюджеттин 9 миллион сомдон ашык каражатын 2017-жылы кантип колдонсо болоору тууралуу беш сунуш киргизишти. ЖӨБ органы катышуучулардын дээрлик бардык сунуштарын кабыл алды. Угууларга сапаттуу даярдык көрүү, иш-чарага жашоочулардын жигердүү катышуусун камсыздоо, бюджет долбоорунда катышуучулардын сунуштарын эсепке алуу жана суроо менен сунуш берген авторлорго кандай чечим кабыл алынган тууралуу андан кийин маалымат берип туруу – мунун баары “Жарандардын бюджеттик процеске реалдуу катышуусу” Долбоорунун конкурсунда Бурана айыл өкмөтүнүн ЖӨБ органынын ийгилигин камсыздады.

Чүй облусунда 2016-жылдын июнь-июль айларында бюджет долбоорлору боюнча 17 коомдук угуу өттү. Талкууларга 2010 киши катышты. Бюджетти кантип толуктаса болот жана негизи-

нен жергиликтүү бюджеттин каражатын эмнеге сарпаш керек дегенге байланыштуу 109 сунуш берилди. 42 сунуш эсепке алынып, жергиликтүү кеңештердин депутаттары 2017-жылга пландарында бюджет долбоорлоруна тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүүнү жактырышты.

Бюджет долбоору боюнча коомдук угуу өткөргөн 17 ЖӨБ органынын 12си Долбоордун конкурсунда катышты. Конкурсун жыйынтыгы 2016-жылдын 14-сентябрында чыгарылды.

“Баары болуп конкурска Чүй облусундагы 12 жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын өкүлдөрүнөн 12 өтүнмө түштү, - деп билдирди Долбоордун муниципалдык финансы боюнча адиси Азамат Мамытов. – Жашырындуулукту сактоо жана Конкурсдук комиссиянын мүчөлөрү объективдүү баа бериши үчүн бардык конкурсдук өтүнмөлөрдө муниципалитеттин аталышынын ордуна коддор коюлуп, андан кийин гана комиссия мүчөлөрүнүн кароосуна жиберилди. Конкурс жергиликтүү бюджет-

тин долбоорунда калктын керектөөлөрүн мүмкүн болушунча эсепке алуу, ЖӨБ органдарынын айкындуулугунун жана калк алдындагы отчеттуулугунун деңгээлин жогорулатууга көмөктөшүү жаатында ЖӨБ органдарынын тажрыйбасына жана каалоосуна дем берүү максатында өткөрүлдү”.

Конкурстук комиссия өтүнмөлөрдү карап чыгып, байгелүү орундарды төмөнкүчө бөлүштүрдү.

Жеңүүчүлөр:

- 1-орун – Чүй облусунун Бурана айыл өкмөтү, 100 000 сомдук байге ыйгарылат.
- 2-орун – Ысык-Ата районундагы Юрьевка айыл өкмөтү, 80 000 сомдук байге ыйгарылат.
- 3-орун – Аламүдүн районундагы Гроздь айыл өкмөтү, 70 000 сомдук байге ыйгарылат.

Үч ЖӨБдүн ар бири 30 000 сом көлөмүндө шыктандыруучу байгеге ээ болду:

- Кызыл-Туу АӨ, Сокулук району,
- Кең-Булуң АӨ, Ысык-Ата району,
- Биринчи Май АӨ, Москва району.

Төмөнкү 6 ААнын ар бирине 10 000 сом көлөмүндө шыктандыруучу-сооротуучу байге ыйгарылды:

- Кочкорбаев АӨ, Ысык-Ата району,
- Күн-Туу АӨ, Сокулук району,
- Он-Бир жылга АӨ, Чүй району,
- Фрунзе АӨ, Панфилов району,
- Таш-Мойнок АӨ, Аламүдүн району
- Боролдой АӨ, Кемин району.

Келечекте Кыргызстандын башка облустарында да ушул өңдүү конкурстарды өткөрүү пландалууда. Бирок география өзгөргөнү менен, максаттар ошол бойдон кала берүүдө. Алар:



- жарандардын бюджеттик процесске катышуусу тууралуу Конституциялык принциптин дагы да масштабдуу сакталуусуна көмөктөшүү (КР Конституциясы, 52-берене, 3-п.);
- бюджет долбоорунда калктын керектөөлөрүн эсепке алуу мүмкүнчүлүгү боюнча ЖӨБ органдарынын тажрыйбасына жана каалоосуна дем берүү;
- муниципалитеттин өз бюджет долбоорун мүмкүн болушунча реалдуу түзүү тажрыйбасына жана каалоосуна дем берүү;
- ЖӨБ органдарынын калк алдындагы айкындуулук жана отчеттуулук деңгээлин жогорулатууга көмөктөшүү;
- жергиликтүү бюджеттерди түзүүгө чындап катышкан КР жарандарынын санынын көбөйүүсүнө көмөктөшүү.

«Ачык-айкын бюджет үчүн» Альянсы» КЮЖ Чүй облусунда жарандарды бюджеттик процесске тартуу боюнча мыкты бейөкмөт уюм деп табылды

2016-жылдын 19-сентябрынан 30-сентябрына чейинки мезгил аралыгында бейөкмөт уюм катары катталган жана Чүй облусунун муниципалитеттеринин аймагында иш алып барган жарандык коом уюмдарынын арасында “Жарандарды бюджеттик процесске тартууда жарандык коом уюмдарынын (БӨУ) ролу” конкурсу өткөрүлдү. Конкурстун байге фонду 200 000 сомду түздү.

“Конкурс жарандардын жергиликтүү деңгээлде чечим кабыл алууга, бюджеттик процесске катышууга укуктарын коргоодо ийгиликке жетишкен, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан отчеттуулукка жете алган жарандык коом уюмдарын (БӨУ) аныктап, аларга дем берүү максатында өткөрүлдү, - дейт Долбоордун талаа иштериндеги Координатору Алтынай Бузурманкулова. – 2016-жылдын 12-октябрында Конкурстук комис-

сия келип түшкөн 12 өтүнмөнү карап чыгып, жыйынтык чыгарды. Комиссиянын чечимине ылайык, төмөнкүлөр жеңүүчү деп аныкталды:

- 1-орун – “КР элеттик аялдарды активдештирүү жана бюджеттик процесске тартуу”, “Ачык-айкын бюджет үчүн” Альянсы” КЮЖ, 70 000 сомдук байге ыйгарылат
- 2-орун – “Байтик ААда керектөөлөрдү аныктоо жана жарандарды бюджеттик процесске тартуу”, “Жамааттарды өнүктүрүү борбору” мекемеси, 45 000 сомдук байге ыйгарылат;
- 3-орун – “Чүй облусундагы 2 пилоттук айыл өкмөттө – Маевка жана Красная речка айылдарында жаштарды өнүктүрүүнүн жергиликтүү стратегиясын иштеп чыгуу жана жайылтуу”, “Жаштарды өнүктүрүү институту” коомдук уюму, 25 000 сомдук байге ыйгарылат.



Комиссия кошумча төмөнкү 5 өтүмөнү белгилеп, 12 000 сом көлөмүндө шыктандыруучу байге ыйгарды:

- “ЖКУ (БӨУ) күчү менен коомдук иш-чараларга мониторинг жүргүзүү”, “Ырыс-Таалай” коомдук кайрымдуулук фонду,
- “Айылдык аймактын келечеги кесипкөй кадрларга жана кызыкдар калкка көз каранды”, “АВЕП” коомдук фонду,
- “Майыптуулугу бар балдарга жашаган жери боюнча кызмат көрсөтүү боюнча жергиликтүү бийлик менен биргелешкен иш алып баруу”, “Бала кыялы” коомдук уюму,
- “Эрте кийлигишүү кызматын түзүү – ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелүү балдардын эрте куракта өнүгүүсүнө жана билим алуусуна жеткиликтүүлүктү камсыздоо”, “Өзгөчө бала” коомдук уюму,
- “2014-жылы Кемин шаарында бюджет долбоорун кароо”, “Өнөр булагы” коомдук уюму.

ЖӨБ органдары компьютердик технологияларды өздөштүрүүдө



Чүй облусунун 12 муниципалитетинен 35 киши компьютердик сабаттуулуктун негиздери боюнча окуудан өттү. Алардын арасында жооптуу катчылар, финансы-экономикалык бөлүмдөрдүн башчылары жана ЖӨБ органдарынын башка кызматкерлери болду. Окуулар 2016-жылдын 23-августунан 30-августка чейин Бишкек шаарындагы Улуттук маалымат технологиялар борборунун базасында өттү. Окутуучу иш-чараны ЭҮЖӨБОЖ Долбоору уюштурган эле.

“Окуу бир жарым күнгө эсептелинген. Анын жүрүшүндө катышуучулар Microsoft Office 2010 пакети: Word, Excel, Power Point жана интернет тууралуу комплекстүү билим алышты, - деп айтып берди Долбоордун муниципалдык финансы боюнча адиси Азамат МАМЫТОВ. – Окуу аяктагандан кийин өткөрүлгөн тесттин жыйынтыгы боюнча, катышуучулардын билим деңгээли орточо 39% өскөн. Таблицааларда маалыматтарды фильтрациялоо жана сорттоо, диаграмма түзүү, Power Point презентациясы менен иштөө, MS Word 2010 документинде

рецензиялоо программасы менен иштөө өңдүү маселелер көп суроолорду жаратты”.

Курстун программасы ЖӨБ органдарынын кызматкерлеринин негизги керектөөлөрүн эсепке алуу менен түзүлгөн. Анткени күнүмдүк ишинде алар маалыматты иштеп чыгуу, маалымат издөө, сорттоо, редакциялоо, эсептөө, байланыш каналдары аркылуу өткөрүү өңдүү иштер менен алек болушат. Катышуучулардын айтымында, аларга материалды берүүнүн интерактивдүү формасы өзгөчө жакты. Аламүдүн районунун Гроздь айыл өкмөтүнүн жер түзүлүшү боюнча башкы адиси Тимур ЖУМАЛИЕВДИН айтымында, окуу абдан пайдалуу болду. “Тренинг жакшы өттү. Мурда Power Point программасында презентацияны кантип жасаш керектигин билчү эмесмин. Азыр болсо муну үйрөндүм. Мындан тышкары практикалык көз караштан алганда Excel тууралуу эч нерсе билчү эмесмин, азыр болсо программа тууралуу түшүнүк бар. Албетте тренинг маалында алган билимимди иш жүзүндө колдоном”.